

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1905.

Första Kammaren.

N:o 46.

Måndagen den 15 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 8 i denna månad.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 13 innevarande maj bordlagda ärenden, nämligen konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 14—16, statsutskottets utlåtande n:o 140, äfvensom sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, n:o 16.

Vid föredragning af bevillningsutskottets den 13 innevarande månad bordlagda memorial:

n:o 35, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkterna 1:o) och 2:o) af bevillningsutskottets betänkande n:o 24, i anledning af väckta motioner om exporttull å järnmalm,

n:o 36, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 1:o) af bevillningsutskottets betänkande n:o 28, angående en inkomstskatt för år 1906, och

n:o 37, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 1:o) af bevillningsutskottets memorial n:o 29, angående viss ändring af 10 § i gällande förordning angående bevilning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897 m. m.,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositioner.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 12 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 71, med anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 25 kap. strafflagen, dels ock två med föranledande af propositionen väckta motioner.

*Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.*

Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)

Genom proposition, n:o 98, af den 31 mars 1905, hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att antaga ett vid propositionen fogadt förslag till lag om ändring i 19 och 25 kap. strafflagen.

I sammanhang med nämnda proposition hade lagutskottet till behandling förehafvt två särskilda, i anledning af propositionen inom Andra Kammaren under n:o 291 af herrar *L. K. Brock* och *A. C. Bökelund* samt under n:o 293 af herr *E. A. Trana* väckta motioner.

I sistnämnda motion hade föreslagits, att Riksdagen måtte för sin del, med afslag å den kungl. propositionen om förändrad lydelse af 19 kap. 22 § strafflagen, besluta, att nämnda § skulle lyda sålunda:

»Har någon, som åtagit sig *eller gifvit arbete* åt annan, före utgången af den tid, hvarunder aftalet skolat gälla, utan laga skäl *inställt* arbetet under sådana förhållanden, att af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, uppstått fara för människors lif eller hälsa eller för grof skada å *annans* egendom, varde, där han bort kunna inse faran, dömd till böter. Kom af gärningen skada å person eller grof skada å egendom, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, under förklarande, att propositionen icke kunnat i oförändrad skick bifallas, ville, med afslag å herrar Brocks och Bökelunds motion, i anledning af propositionen och herr Tranas motion för sin del antaga lag om ändring i 19 och 25 kap. strafflagen, af den lydelse, utskottets utlåtande utvisade.

Vid utlåtandets föredragning begärdes ordet af

Herr Trygger, som yttrade: Jag anhåller att få föreslå, att här ifrågavarande lagförslag föredrages paragrafvis, att, sedan paragraferna äro genomgångna, till behandling företagas ingress och rubrik samt utskottets hemställan, att de särskilda paragraferna icke behöfva uppläsas, såvidt icke detta yrkas, samt att vid behandlingen af förslaget till 19 kap. 22 § strafflagen diskussionen må röra sig om lagförslaget i dess helhet.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets förslag till lag om ändring i 19 och 25 kap. strafflagen.

19 kap. 22 §.

För denna paragraf hade utskottet föreslagit följande lydelse:

»Har utan laga skäl, före utgången af den tid, hvarunder *arbetsaftal* skolat gälla, *arbetsgifoare afskedat arbetare eller arbetare* öfver-

gifvit arbetet under sådana förhållanden, att af hans förfarande, antingen ensamt för sig eller i förening med andras, uppstått fara för människors lif eller hälsa eller för grof skada å egendom, *varde, där han bort kunna inse faran och af gärningen kommit skada å person eller grof skada å egendom, dömd till böter eller fängelse i högst sex månader.*»

*Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)*

Friherre Tamm: På den tid, då aftal mera obrottsligt än nu höllos, vare sig de voro skriftliga eller muntliga, och då gammal häfd fick gälla, äfven om särskildt aftal icke fanns, voro några lagstiftningsåtgärder i det syfte, som här afses, icke behöfliga. Numera gestalta sig emellertid förhållandena på annat sätt.

Det kan ju förefalla underligt, att jag, som är af samma mening som utskottet i denna fråga, upptager diskussionen i densamma. Men det här föreliggande lagförslaget har tillkommit på grund af en skrifvelse från Stockholms stadsfullmäktige, hvilken afläts under den tid, när jag såsom ledamot tillhörde fullmäktige, och det är med anledning af åtskilliga yttranden af reservanterna i fråga om stadsfullmäktiges beslut härutinnan, som jag har ansett mig böra begära ordet.

Reservanterna framhålla såsom ett hufvudskäl emot den lagstiftningsåtgärd, som nu är ifrågasatt, att den icke löser frågan i sin helhet. Det framhålles nämligen i en af reservationerna, huru »vanskligt det skulle vara att antaga speciella strafflagsbestämmelser rörande aftalsbrott, innan ännu de grundläggande bestämmelserna rörande aftal blifvit antagna.» Detta synes mig vara ett resonemang, som hvar och en kan skriva under. Men här är tillräckligt intygadt af auktoriteter, som äfven för reservanterna borde vara auktoriteter, att en utbrytning ifrån hela detta lagstiftningsområde till den grad, som nu är ifrågasatt, dock mycket väl låter sig göra. Frågan är då, huruvida icke tillräckliga skäl förefinnas för att Riksdagen verkligen skall besluta en lagstiftning i ämnet. Mig synes ett sådant beslut ingalunda komma för tidigt, och om det skulle finnas något skäl för den meningen, att det är inopportunt eller har varit inopportunt att *nu* framkomma med förslaget, så vill det förefalla mig, som om det också skulle ligga något berättigadt i det påståendet, att förslaget borde hafva framkommit tidigare.

Eu annan reservant säger särskildt med afseende å stadsfullmäktiges beslut, att »man misstager sig nog ej så mycket, om man tillika antager, att åtminstone en stor del af dem, som deltagit i beslutet, beledsagat detta, låt vara i bästa öfvertygelse, af den förhoppningen, att därur kunde framgå något, som på tvångets väg i sin mån stäckte arbetareorganisationernas farliga makt eller hejdade det stora samhällsönda, som kallas strejker.» Jag tror för min del i motsats mot reservanten, att man misstager sig ganska mycket, ifall man har en sådan åsikt. Jag har fått den uppfattningen om stadsfullmäktige, att de våga säga ifrån hvad de mena, och jag är öfvertygad om, att

Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)

hvad stadsfullmäktige i detta fall sagt verkligen utgjort deras innersta mening.

Samme reservant säger äfven, att stadsfullmäktige begärt lagens tillämpning på åtskilliga andra privata inrättningar än de i förslaget uppräknade, samt tillägger: »Med tiden skulle nog äfven detta föreslås och sedan ifrågasättas ytterligare utsträckningar såsom till bageriarbetare med flera yrkesarbetare.» Detta är emellertid en supposition, för hvilken icke någon grund finnes. Ett faktum är, att det förslag, som här föreligger, icke blott icke går längre, utan att det icke ens går så långt, som stadsfullmäktige begärt i sin skrifvelse.

Reservanten framhåller vidare det oriktiga uti, att statsmakterna i vitala politiska frågor endast besluta pålagor och strafflagar samt yttrar härefter: »Förläna folket medborgarrätt, understöd den frivilliga sammanslutningen mellan arbetare och mellan arbetsgifvare samt befrämja arbetskonfliktens lösning genom frivillig skiljedom.» Häruti instämmer jag till fullo, och jag är också för min del fullkomligt beredd att gifva arbetarne ökade rättigheter och större förmåner. Men jag vill ovillkorligen fordra, att uppfyllande af skyldigheter skall gå i jämbredd med ett sådant förlänande af rättigheter.

Det kungl. förslaget synes mig gå för långt och vara för strängt. Det förslag, som från lagutskottet framkommit, synes mig däremot hafva träffat det rätta. Jag kan naturligtvis icke iulåta mig uti bedömande af de juridiska spörsmålen, utan jag ser frågan från rent praktisk synpunkt, och från den synpunkten sedt torde ett bifall till detta lagförslag komma att bereda åt landet ett lugn, som för närvarande saknas. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Wieselgren: Det är visserligen icke, herr grefve och talman, någon af denna kammares ledamöter, man träffar bland reservanterna mot föreliggande utskottsbetänkande. Men reservanterna från Andra Kammaren tala ju äfven till oss, och vi måste vara beredda på att gifva skäl för att vi kommit till en mening, som strider mot deras.

Det finnes i reservationerna mycket, som är sant och rätt, och sanningar, som jag visst icke vill på något sätt bestrida, äro där sagda. Men icke förty komma reservanterna genom att alltför mycket fästa sig vid biskäl till en slutsats, som jag omöjligen kan gilla. En af reservanterna söker nu se saken mera i stort, mera i fågelperspektiv, om jag så får säga. Han gör i sin reservation en öfverblick öfver snart sagdt hela arbetarefrågans utveckling i vårt land. Om jag i någon mån får följa honom i denna hans metod, skulle jag vilja först påminna kammaren om den ofantligt stora skillnad, som förefinnes mellan det allmänna uppfattningssättet af samma arbetarefråga nu och vid den tid, då den först här i vårt land gjorde sig bemärkt. Hvem minnes icke, huru man då med både ovilja och förvåning mötte de nya kampmetoder, som af arbetarna infördes och som snart ordnade sig under två beteckningar, *fackföreningar* och

strejker? Det var ganska vanligt på den tiden, att man betraktade båda dessa metoder såsom orättmätiga, och då de ändock befunnos ostraffbara, frågade man sig med en viss oro och kanske också med en viss förtrytelse, huruvida icke den ram, som lagen bildade kring våra samhällsförhållanden, härmed hade visat sig vara för trång. Huru olika bedömer man icke nu dessa arbetarnes kampmedel? Om vi se på sjunde sidan i föreliggande utlåtande, finna vi, att lagutskottet där på tal om de utvecklingsformer, det moderna ekonomiska lifvet i striden mellan kapital och arbete i våra dagar antagit, yttrar: »Där denna strid i större omfattning utföres, är vapnet å arbetarnes sida strejken, å arbetsgifvarnes lockout'en. För den moderna sociala uppfattningen framstå dessa stridsmedel ingalunda såsom något förkastligt; såsom medel betraktade, rättfärdigas de i allmänhet af de intressen, till hvilkas skydd de användas.» Hvad man således förr betraktade såsom något i hög grad orättmätigt och illojalt, det betraktar man nu såsom »alls icke förkastligt», man betraktar det såsom fullkomligt riktiga metoder i striden mellan dessa två intressen, arbetsgifvarnes och arbetarnes. Hvarpå beror då denna ändring af uppfattningssättet? Naturligtvis därpå att man har lärt sig förstå, att icke blott arbetsgifvareintresset utan äfven arbetareintresset är ett samhällsintresse utaf den allra största betydelse, och att sålunda *båda* dessa intressen måste äga rätt att söka fritt utveckla sig med påräknande af samma medkänsla från samhällets sida. Men härvid måste dock fästas ett villkor, ett viktigt villkor, och det är, att båda de stridande parterna måste lära sig att respektera samhällets rättsordning och lära sig att förstå, att de icke få genom sitt tillvägagående såra det rättsmedvetande, som uppbär denna ordning. Om blott så sker, hafva dessa båda intressen i lika hög grad som alla andra intressen, som strida mot hvarandra inom samhället, frihet att göra sig gällande, så godt de kunna. Härvidlag är det dock tydligt, att samhället visserligen icke är väl tillgodosedt utaf, att denna strid ideligen pågår. Hvem af oss känner icke med sorg, huru den tydligen utvecklats sig alltför skarpt? Vi se ju aldrig numera någon tidning, som icke har en eller annan spalt fylld med redogörelser för strejker här och strejker där med åtföljande tvister, mer eller mindre tillspetsade. Men samhället inskrider icke. Vi veta dock, att det finnes ett sätt för samhället att försöka att mildra dessa strider, och det består däri, att samhället anordnar lagliga institutioner i syfte att åstadkomma frid. För ett par år sedan hade vi till vårt bedömande ett lagförslag rörande förlikning och skiljedom i tvister mellan arbetare och arbetsgifvare; men det förslaget föll, beklagligt nog — och jag tror ej att vi därför buro skulden. I hvilket fall som helst äro sådana lagar vägen, på hvilken samhället kan för tvisternas utjämning inskrida.

Men om det allmänna rättsmedvetandet kränkes af de stridande parterna, då måste ovillkorligen samhället tillse, att sådant förekommer; *då* är det tid för samhället att söka utflytta den ram, som

*Lagförslag
om ändring §
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)*

Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)

lagarna stadgat kring våra rättsförhållanden. Det är alldeles tydligt, att det *orättmätiga* stridsmedlet då måste göras äfven till ett *olagligt* stridsmedel. I annat fall löpa vi fara, att rättsuppfattningen hos folket förvanskas. Samhällspedagogiken, uttryckt genom lagarna, har stor betydelse i detta fall, ty den medför en förpliktelse, som icke får lämnas därhän. Gränsen mellan det tillåtliga och det otillåtliga måste uppdragas så kraftigt och bestämdt, att den återverkar bestämmande på folkuppfattningen.

Från denna synpunkt ser jag det föreliggande förslaget om ändrade lagbestämmelser. Där utflyttas på ett riktigt sätt gränsen för straffbara handlingar. Där fridlyses ett visst område, som icke tillhör de stridande parterna. Striden får icke dragas in på detta område, helt enkelt därför, att om detta sker, kan det icke undgås, att de icke stridande däraf träffas; och det veta vi ju sedan gammalt, att den krigföring, som kastar sig öfver de icke stridande, af ålder betecknats såsom barbarisk. Den måste undvikas i samhällsintressets namn, och därför måste också samhällsintresset äga rätt att från det området aflysa striden.

Ja, säger man, men det ligger dock något så upprörande i att detta sker genom en »klasslagstiftning»! Jag vet få saker, som förefalla mig egendomligare, än när detta motiv användes, ty, mina herrar, hvad skola vi då säga om alla de klasslagstiftningar, som förut hafva stadgats af Konungen och folkrepresentationen i detta land? 25 kapitlet i strafflagen är ju fullkomligt en klasslagstiftning — bestämmelserna däri riktas mot brott af ämbetsmän — strafflagen för krigsmakten är ju också en klasslagstiftning — den riktar sig mot krigsmannaklassen — 12 kapitlet sjölagen är ju ovillkorligen en klasslagstiftning — det riktar sig mot sjömän. Och till och med det högvärdiga ståndet i vårt land, prästerskapet, är ju icke fritaget från en sådan lagstiftning, då ju lagen om ämbetsbrott af präst den 8 mars 1889 tydligen är en klasslagstiftning mot prästerskapet. Men här är däremot något förslag icke framlagdt om en strafflag mot arbetareklassen. Ty om det också kan med fullt fog sägas, att det är arbetare, som i allmänhet begå här ifrågavarande brott, är dock rubriken icke anordnad på ett så klassutfordrande sätt som i de öfriga fallen. Arbetarna borde således hafva mycket mindre skäl att beklaga sig än präster, sjömän och krigsmän, då i fråga om dessa faktiskt särskilda klassstrafflagar finnas, som möta deras eventuellt straffbara åtgöranden.

Man har vidare sagt, att här skulle föreligga en undantagslagstiftning, en *lex in casu*. Jag tror för min del icke, att någon kan uppvisa något oberättigadt uti att samhället stiftar en lag af sådan karaktär, då samhället af sin nödvärnsrätt finner sig härtill nödsakadt. Den äger en sådan rätt precis som hvarje annan individualitet. Men här föreligger ej heller någon undantagslagstiftning i detta ords odiösa bemärkelse. Denna lag införes ju nämligen såsom en integrerande del af vår allmänna strafflag och träffar hvem som helst,

som förbryter sig mot densamma. Jag vill desutom betona, att under den vanliga benämningen »arbetareklassen» sammanfattas visserligen arbetare; men denna arbetareklass är icke alls den enhet, som klassbeteckningen antyder. Därunder inrymmas ju de allra mest olika element. Hvem af oss känner icke, att i arbetareklassen ingå de mest aktningsvärda element, personer, öfver hvilka hvilket samhälle som helst kan vara stolt och som hafva den ställning, att när en af reservanterna, såsom den föregående talaren anmärkte, påyrkat att ökade rättigheter böra beredas dessa arbetare, så finnes det ingen, som icke gärna vill därtill svara ja och amen. Men det finnes därjämte andra element, hvilka icke innebära den garanti för samhällsfriden och den garanti för lagarnas respekterande som de förra. De hafva visserligen mycket att förebära till sin ursäkt, ty de hafva kommit i åtnjutande af blott en ringa del af de förmåner, som samhället vill erbjuda sina medlemmar; och det är icke underligt, om därigenom mycken bitterhet kan födas i deras sinnen och hjärtan. Men i hvilket fall som helst måste man alltid tänka på att man genom en lagstiftning sådan som denna gifver en viss hjälp åt de bättre elementen inom arbetareklassen. När dessa, såsom vi nyss hafva sett, uppträda mot användandet af storstrejkens vanskliga och samhällsfarliga kampmedel, så ha de från den dag, då sådana lagbestämmelser, som här äro föreslagna, blifvit antagna, i dessa en kraftig hjälp gentemot sina mera häftiga kamrater. Ty det vill jag såsom min erfarenhet förklara, att det bland våra arbetare gäller ganska mycket, huruvida en sak är för dem känd såsom laglig eller olaglig. Äfven arbetarne hafva ganska mycken respekt för lagen; de vilja icke gärna komma i kontakt med den. Detta vågar jag säga, då jag kan såsom en känd sak åberopa, att de allra flesta af våra arbetare gå från vaggan till grafven utan att någonsin komma i kontakt med strafflagen. Jag tror således att, långt ifrån att, såsom en af reservanterna säger, det skulle ligga något utmanande mot arbetareklassen i att godkänna här förevarande bestämmelser, det tvärtom ligger något förtroendefullt däri. Ty detta är, såsom jag säger, för de lugnare, de mera skolade och erfarna elementen inom arbetareklassen ett hjälpmedel att behålla sin position oförkränkt och därmed verka till hela arbetareklassens åtnåd.

Jag sätter mycket litet förtroende till verkningarna af de straffbestämmelser, som här äro föreslagna. Min erfarenhet inom vår fångvård har lärt mig, att där en dömd person vet med sig, att han endast bär på en bråkdel af ansvaret för gärningen, så har han också endast en bråkdel af det skuldmedvetande, som dock all fångvård måste bygga på för att kunna åstadkomma någon förbättring af dem, som lämnats i dess förvar. Det är således icke för att här ifrågasvara gärningar skola kunna bestraffas med så eller så mycket böter eller någon kortare tids fängelse, det är icke därför jag säger, att detta lagförslag är viktigt och bör antagas; utan det är därför — jag upprepar det — att det tydligt utmärker gränsen mellan hvad

*Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)*

*Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)*

samhället erkänner såsom lagligt eller betecknar såsom olagligt. Och det är det tydliga utmärkandet af denna gräns, som efter min öfvertygelse innebär en hjälp, ett bistånd åt de klasser inom våra arbetare-skaror, hvilka jag anser vara de mest och bäst representativa.

Det är på denna grund, herr grefve och talman, som jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, godkändes den nu föredragna paragrafen.

19 kap. 23 §.

Godkändes.

25 kap. 15 §.

Utskottet hade föreslagit, att denna paragraf skulle lyda sålunda:

»Underlåter eller försummar ämbetsman vid statens kanal- eller slussverk eller annan sådan vattenbyggnad eller järnvägsanläggning hvad honom, till förekommande af olyckshändelse, åligger att iakttaga, så att skada lätteligen ske kan; varde afsatt och dessutom dömd, om skada sker, till straffarbete i högst två år eller fängelse, men, i annat fall, till fängelse i högst sex månader eller böter. Var vållandet groft; må han ej vidare i dylik befattning nyttjas. Sker sådan underlåtenhet eller försummelse uppsåtligen; då skall, utom afsättning, straff efter 19 kap. 11 § den brottslige ådömas, och varde han tillika förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.

Har ämbetsman vid vattenbyggnad eller järnvägsanläggning, som nyss är sagd, utan förfall afhållit sig från tjänstgöring och är ej brottet af sådan beskaffenhet, som i 1 mom. nämnd är, varde afsatt och dessutom dömd till böter; var det af förhastande, som ämbetsmannen sig förgick, eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, då må till böter eller mistning af ämbetet på viss tid dömas. Kom af sådan underlåtenhet skada å person eller grof skada å egendom eller hinder eller afbrott i inrättningens eller verkets drift, dömes den brottslige till afsättning och böter eller fängelse i högst sex månader; varde ock, om brottet det förtjänar, förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas.

Har ämbetsman vid statens gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk eller brandkår utan förfall afhållit sig från tjänstgöring, vare lag som i 2 mom. sägs.»

Herr Trygger: Jag tillåter mig att säga några ord till upplysning med afeende å innehållet i den föreslagna paragrafen. Man hör nämligen uttalanden, som om betjante vid statens vattenbyggnader och järnvägar för närvarande icke skulle vara underkastade något straff, i händelse de utan förfall afhölle sig från tjänstgöring.

Så är emellertid icke förhållandet. Med afseende å dessa betjante innebär förevarande förslag icke någon ny straffbestämmelse, utan blott en speciell straffbestämmelse för något, som förut faller under en generellare straffbestämmelse, nämligen 16 och 17 §§ af 25 kap. Det är däremot med afseende å betjante, som äro anställda vid enskildes eller bolags, icke statens, vattenbyggnader eller järnvägar, som förslaget innebär en nyhet. Men det är naturligtvis fullt i sin ordning, att desse betjante icke hafva en annan ställning än betjante vid statens ifrågavarande inrättningar.

*Lagförslag
om ändring i
19 och 25 kap.
strafflagen.
(Forts.)*

Såsom herrarne se, begränsar sig förslaget emellertid icke härtill, utan det gifver samma bestämmelse med afseende ej blott å dem, som äro anställda vid statens gas-, elektricitets-, vattenlednings- eller renhållningsverk eller brandkår, utan ock å dem, som äro anställda vid dylika inrättningar, tillhörande stad, annan kommun eller municipalsamhälle, och samma skäl, som tala för straff vid öfvergifvande af arbete i förra fallen, hafva ock här sin giltighet. Således är det icke fråga om en ny grundsats, utan blott om ett utsträckande af tillämplighetsområdet för en grundsats, som redan finnes tillämpad.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter den föreliggande paragrafen godkändes.

25 kap. 22 §, ingressen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut rörande lagförslaget.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 12 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 69, i anledning af väckt motion om ändring af 10 kap. 13 § strafflagen, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 12 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 70, i anledning af väckta motioner dels med förslag till lag om registrerade föreningar för annan än ekonomisk verksamhet m. m., dels om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till lag i syfte att arbetsgifvare- och arbetareorganisationer må förklaras vara juridiska personer m. m.

Angående lagbestämmelser om registrerade föreningar för annan än ekonomisk verksamhet.

Punkten a).

Lagutskottet hade till behandling förehaft, jämte annat, tvenne likalydande, inom Första Kammaren under n:o 14 af herrar friherre *J. Alströmer, K. H. Falk, friherre N. A. A. Trolle, A. G. Andersson, C. T. af Ekenstam, O. Björklund, E. Hägglund* och *P. O. Liedberg* samt inom Andra Kammaren under n:o 124 af herrar *A. H. Hammarskjöld, E. A. Lindblad, H. Andersson* i Västra Nöbbelöf, *C. R. Höök, O. F. Trapp, H. Hallin, K. L. Johansson* i Stora Mellby, *I. E. G. Svensson* i Skyllberg, *S. O. Nylander, P. Nilsson* i Bonarp, *G. Odqvist* och *J. Johanson* i Valared väckta motioner, hvori föreslagits, att Riksdagen ville besluta att antaga lag om registrerade föreningar för annan än ekonomisk verksamhet, af den lydelse motionerna utvisade.

Utskottet hade hemställt, att friherre *J. Alströmers* med fleres och *H. Hammarskjölds* med fleres förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Almström*: Jag har icke begärt ordet för att motsätta mig utskottets förslag i detta hänseende, utan blott för att göra den påminnelse, att om, såsom vi hoppas, från regeringen kommer förslag till en lagstiftning i denna riktning, steget måtte tagas fullt ut, så att de föreningar, som här äro omnämnda, föreningar för icke ekonomisk verksamhet, blifva ålagda att registrera sig i stället för att, såsom nu föreliggande förslag innehåller, hafva rätt att icke göra det. Jag har icke något yrkande att göra.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter utskottets i nu föredragna punkt gjorda hemställan bifölls.

Punkten b).

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 12 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 10, i anledning af väckta motioner dels i fråga om landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens förening till ett departement, dels ock om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett nytt departement för handel, industri och sjöfart.

I afseende å frågan om sammanslagning af de båda försvarsdepartementen hade inom Andra Kammaren särskilda förslag framlagts af herr *Carl J. Ödman*, motion n:o 60, herr *Gösta Tamm*, motion n:o 98, och herr *A. Th. Carlheim-Gyllensköld*, motion n:o 179.

Beträffande ifrågasatt skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett nytt departement för handel, industri och sjöfart hade framställningar gjorts i två lika lydande motioner, nämligen:

motionen inom Första Kammaren, n:o 37, af herrar *John Rettig, Axel G. Andersson, A. L. Apelstam, J. H. Dieden, E. A. Enhörning, L. Fränckel, P. Em. Lithander, P. Lundsten, H. E. Montgomery, Gottfr. Olsén, Axel Petri, H. Sternhagen, P. G. Tamm och Vollrath Tham*, i hvilken motions syfte herrar grefve *W. v. Hallwyl, A. E. Håkansson, John Lovén, Martin Nisser och Rich. Åkerman* instämt, samt

motionen inom Andra Kammaren, n:o 225, af herrar *C. J. F. Ljunggren, P. A. Bengtsson, Fridtjuv Berg, Oskar Berg, Elof Biesert, friherre Carl Carlson Bonde, A. Brodin, A. F. Broström, Carl Burén, Axel Bökelund, Julius Centerwall, R. Ekholm, C. Faxé, A. Th. Carlheim-Gyllensköld, C. J. Hammarström, Henrik Hedlund, K. G. Karlsson, K. Killander, S. H. Kvarnzélius, B. Lindgren, G. O. V. Lindgren, Carl Lindhagen, Victor Moll, S. Natt och Dag, Sixten Neiglick, Th. Nordström, Alfred Ohlsson, And. Olsson i Mårdäng, Sven Palme, A. Reuterskiöld, E. Räf, Hugo Segerdahl, C. H. Setterberg, Ivan Svensson, A. Thylander, Oscar Trapp, Conrad Vahlquist, G. O. Wallenberg, Edvard Wavrinsky, Erik Wijk, Carl J. Ödman och Henric Öhngren*.

I dessa två motioner hemställdes, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till inrättandet af ett nytt statsdepartement, omfattande handel, industri och sjöfart.

Dessutom hade i en inom Andra Kammaren af herr *M. Dahn* väckt motion, n:o 157, föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till inrättande af ett statsdepartement för *handel, sjöfart och industri* samt förslag till sammanslagning af de båda försvarsdepartementen till ett departement.

Punkten 1.

Utskottet hade i denna punkt hemställt, att

- a) herr Ödmans motion n:o 60,
- b) herr Tamms motion n:o 98,
- c) herr Carlheim-Gyllenskölds motion n:o 179, och
- d) herr Dahns motion n:o 157, i hvad den afsåge sammanslag-

ning af försvarsdepartementen, icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

*Ifrågasatt
sammanslag-
ning af landt-
och sjöför-
svarsdeparte-
menten.*

Herr Nyström, Carl: Jag har vid denna frågas behandling inom utskottet tillhört majoriteten och alltså röstat för afslag å de framställda förslagen om sammanslagning af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen. Men detta hindrar icke, att jag, innan denna fråga nu slutföres inom kammaren, ber att få framställa ett önskemål, som nog i dessa tider har föresväfvat många andra än mig och

*Ifrågasatt
sammanslag-
ning af landt-
och sjöför-
svarsdeparte-
menten.*
(Forts.)

hvilket man kan kalla för en aktualitet. Jag menade det önskemålet, att vederbörande må så snart som möjligt gå i författning om införande af en *försvarsberedning*, såsom det kallas, d. v. s. af ett institut, där en för båda vapnen gemensam beredning verkställes; i första rummet af frågor rörande materialanskaffning i ordets vidsträcktaste bemärkelse. Detta skulle medföra den stora förmånen, att materialierna i sådant fall blefve anskaffade mera i stort samt bättre, billigare och mera systematiskt, och det skulle äfven leda till en annan förmån, nämligen att en hel mängd af materialierna kunde gå i byte mellan de olika vapnen. Alltså så, att om brist uppstår på det ena hållet, kan man då låna från det andra, hvilket icke är fallet, om materialiernas beskaffenhet, form o. d. är olika för de båda parterna. Icke minst gäller detta sanitetsutrustningen.

Det är dock icke nog med detta, utan en sådan gemensam försvarsberedning skulle äfven kunna hafva sig ålagdt att undersöka den militära verksamheten och på förhand ordna åtskilligt som kan ordnas och förberedas för de båda vapnens samverkan i ett blifvande krig. Denna beredning skulle alltså hafva en dubbel uppgift, nämligen materialanskaffning och förberedelse för vapnens aktiva användning till vinnande af samverkan och helverkan.

Herrarne skola icke tro, att detta är ett hugskott. Det har sina försvarare i åtskilliga händelser, som inträffat på sista tiden, och främst bland allt ställer jag ett statsutskottets utlåtande förlidet år, i hvilket utskottet visserligen hemställde om afslag på en motion ungefär i samma riktning som den, hvilken nu sannolikt här blir afslagen, men också tillfogade dessa märkliga ord, att statsutskottet funnit, att en sådan försvarsberedning, gemensam för båda vapnen, skulle hafva ett stort och viktigt mål att fylla. Ja, statsutskottet gick så långt, att det gaf en form åt sina önskningar och ett namn, nämligen permanent kommission, som borde »öfverlägga och framställa förslag i ärenden rörande landets allmänna försvarsorganisationer angående planer för koncentrerung och mobilisering samt beträffande andra försvarsåtgärder, äfvensom behandla frågor rörande lämplig fördelning under fredstid mellan krigsmaktens olika grenar af påräkneliga medelstillgångar, därvid såvidt möjligt en längre tidsperiod samtidigt borde öfverskådas». Där finnas således förebådande uttalanden om en sådan för de båda vapnen gemensam beredning.

Än vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten på att en dylik institution skulle hafva motstycken i andra länder. I Frankrike finnes en »Conseil superieur de la guerre», i Tyskland ett »höheres Vertheidigungsamt». I England har bildats en »Defence Committee of the Cabinet», som äfven helt nyligen varit under behandling i parlamentet. Danmark lär hafva en dylik inrättning och i Ryssland säges en sådan vara under beredning. Detta visar, att man på alla håll haft sin uppmärksamhet riktad på detta ändamål, och därför torde det vara lofgifvet att, då man här liksom utskottet yrkar afslag på förslaget om sammanslagning af de två departementen, sam-

tidigt fästa uppmärksamheten på förmånerna af en inrättning, som icke utgör någon sammanslagning, men medför all den nytta, som man af en sådan sammanslagning har förväntat.

Slutligen vill jag erinra herrarne om ett känt förhållande. Något hvar har ännu i minnet, på hvilket öfverraskande och beundransvärda sätt Japans flotta har under nu pågående krig understödt dess armé, huru flottan alltid varit på den plats, där den skulle ingripa, och utrustad så att den kunde ingripa på kraftigt och segerbringande sätt. Jag påminner särskildt om de viktiga striderna norr om Port Arthur. Detta var beroende på ett samarbete mellan de båda vapnen, ett samarbete, som väl hade sin grund i en på förhand noga uppgjord plan.

Med sådana exempel för ögonen, som dem jag här åberopat, synes man hafva skäl att arbeta för liknande mått och steg och äfven att hoppas, att vi med användande af samma medel skola komma till samma lyckliga utgång för vårt lands försvar.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 2.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr Dahns motion i öfrigt samt herr Rettigs m. fl. motion n:o 37 och herr Ljunggrens m. fl. motion n:o 225, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till inrättande af ett nytt statsdepartement, omfattande handel, industri och sjöfart.

Ifrågasatt sammanslagning af landt- och sjöförsvarsdepartementen.
(Forts.)

Om utredning angående inrättande af ett statsdepartement för handel, industri och sjöfart.

Vid föreliggande punkt hade reservation afgifvits af herrar *Gustaf Axel Berg* och *Lars Berg*, som yrkat, att utskottets motivering bort afslutas med följande uttalande:

»Vid utarbetande af ett sådant förslag synes ock böra komma under öfvervägande, om och i så fall hvilka åtgärder kunna anses lämpliga för tillgodoseende af krafvet på en kraftig ledning och sakkunnig pröfning inom den högsta förvaltningen af de ärenden, som angå samfärdseln och allmänna arbeten, liksom om i samband därmed möjligen kunde ernås en jämnare fördelning af göromålen statsdepartementen emellan.»

Herr Berg, Lars: Ehuru jag instämt i utskottets förslag att tillråda Riksdagen att i underdånig skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och framlägga förslag till inrättande af ett särskildt departement för handel, industri och sjöfart, har jag likväl ansett mig pliktig att reservera mig så till vida, som jag önskat ett tillägg till motiveringen för att få ett eljest möjligt missförstånd undanröjdt. Jag har nämligen ansett det böra framhållas, att Riksdagen genom antagande af detta förslag till

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del, industri
och sjöfart.*

(Forts.)

skrifvelse icke har frångått sin ursprungliga, ofta framställda och ihärdigt uttalade åsikt därom, att ärenden, som angå allmänna arbeten och samfärdsmedel, böra tillförsäkras en friare och bättre plats inom den högsta administrationen, än hvad som hittills varit fallit. Bland de önskemål, som sedan år 1856 uttalats i icke mindre än 13 motioner och 4 till Riksdagen aflättna nådiga propositioner, står i första rummet det önskemålet, att ett särskildt departement måtte inrättas för kommunikationer och allmänna arbeten, och allteftersom tiden gått, hafva äfven önskingar allt kraftigare framkommit därom, att jämte dessa ärenden äfven jordbrukets, handelns och industriens ärenden måtte få ett särskildt departement inom regeringen.

I den första framställningen — det var år 1856 — motiverades detta samfärdsdepartement därmed, att i samma mån som industri, kultur och näringar vuxit och tagit statens direkta medverkan i anspråk för förbättringar och utveckling af kommunikationsmedel och andra storartade anläggningar, hvilkas utförande eljest icke kunnat ske medelst enskilda medel, i samma mån visade det sig nödvändigt, att dessa arbeten ställdes under enhetlig ledning och tillsyn, helst under ett särskildt för dessa inrättadt departement. Den sista gången, som Riksdagen skref under loppet af denna nära ett halft sekel långa tid, var år 1893, då Riksdagen begärde ett departement för kommunikationsanstalter, allmänna arbeten samt handel och industri. Denna skrifvelse, som förstärktes genom uttalanden af Sveriges allmänna handelsförening och hushållningssällskapens ombud år 1895, ledde icke till någon åtgärd förrän år 1899. Kungl. Maj:t framlade då ett förslag om inrättande af ett jordbruksdepartement. I den nådiga propositionen härom framhölls emellertid med styrka, att under tidernas lopp hade uttalats en liflig önskan från det allmänna och från Riksdagen särskildt, att få dessa tre grupper af ärenden, nämligen de, som angå allmänna arbeten och samfärdsmedel, jordbruk samt handel och industri, representerade genom ett särskildt departement. I Kungl. Maj:ts proposition framhölls äfven, att fullgoda skäl kunde anföras för hvilket som helst eller alla dessa önskemål, och att man, för att kunna fylla dem väl, skulle behöfva ytterligare tre departement mot hvad som då fanns. Då i allt fall man icke på en gång i vårt land gärna kunde rimligen begära mer än ett statsdepartement, så ansågs, att man borde välja det, hvarom de flesta och starkaste önskingarna då hade förmått att ena sig. På det sättet kom jordbruksdepartementet till världen, och på det sättet sköts samfärdsdepartementet åt sidan.

När man nu är färdig med ett skrifvelseförslag om inrättande af ett nytt departement för handel, industri och sjöfart, och allmänna opinionen lifligt uttalat sig härför, då skulle det väcka förundran och missuppfattning, om Riksdagen, liksom utskottet, skulle göra den underdåniga framställningen, utan att framhålla, att samfärdsrelsens intressen icke därmed kunna på tillfredsställande sätt tillvaratagas, men att med detta departement för handel m. m. möjligen kunde till en

början förenas eller innefattas det departement för allmänna arbeten och samfärdsmedel, som Riksdagen redan för 50 år sedan ansåg och som regeringen för 6 år sedan förklarade vara ett af dem, som vore behöfliga eller önskvärda för ärendenas jämna gång. Jag har därför ansett en sådan motivering vilseledande och på grund häraf vågat hemställa, att Riksdagen — för att icke Riksdagen skulle kunna anklagas för bristande konsekvens och intresse för hvad samfärdsmedlen tillhör — skulle såsom tillägg till motiveringen endast foga dessa få ord:

»Vid utarbetande af ett sådant förslag synes ock böra komma under öfvervägande, om och i så fall hvilka åtgärder kunna anses lämpliga för tillgodoseendet af krafvet på en kraftig ledning och sakkunnig pröfning inom den högsta förvaltningen af de ärenden, som angå samfärdseln och allmänna arbeten, liksom om i samband därmed möjligen kunde ernås en jämnare fördelning af göromålen statsdepartementen emellan.»

Den sista meningen har i allmänhet också från Riksdagens sida framhållits, när Riksdagen tillförene skrivit om ökning af departementens antal, och det är naturligt, att då det gäller regeringens eget arbete och fördelningen af ärendena inom departementen, så kan Riksdagen icke underlåta att inhämta regeringens eget yttrande. Man måste, om man vill främja den goda saken, öfverlämna till regeringen att med sin större erfarenhet taga under ompröfning äfven frågan om ärendenas fördelning emellan det nya och de gamla departementen. Man bör icke heller nu förbigå detta med tystnad.

Hvad angår behovet af ett departement för samfärdseln måste man fråga sig: behöfver man icke nu, såsom Riksdagen för 50 år sedan ansåg, och som regeringen för 6 år sedan förklarade, en sakkunnig och enhetlig tillsyn öfver och ledning af ärenden som angå samfärdsmedeln? Hafva de minskats eller har ledningen förbättrats i afseende å de administrativa anordningarna? Det gäller bland annat rikets största, egna industriella rörelse, nämligen järnvägarna, som lämna i bruttointäkter en summa nära lika med $\frac{1}{3}$ af hela budgeten, och dessa, liksom andra tekniska ärenden behandlas nu vid Konungens rådsbord, utan att de där hafva någon målsman, för att begagna ett riksdagsuttryck, och utan att någon teknisk insikt finnes vid deras slutliga afgörande. Detta kan sålunda icke anses betryggande.

Man svarar möjligen härfpå, att det finnes tekniska myndigheter, men i hvarje ärende finnes det endast en instans, som är på samma gång den lägsta och den högsta, där chefen för öfrigt är ensamt bestämmande. Han är ej mer än människa, och han kan misstaga sig. Jag talar af egen erfarenhet och bör sålunda hafva någon auktoritet. Våra tekniska myndigheter uppgöra ofta själfva förslagen till de anläggningar och anordningar, som höra till deras verksamhet, eller ock sker utarbetandet under deras ledning, men i hvarje fall finnes ingen annan kontroll häröfver än den de själfva utöfva. Men i fråga om samfärdseln och allmänna arbeten förekomma ej blott tekniska förslag

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del, industri
och sjöfart.
(Forts.)*

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del industri
och sjöfart.
(Forts.)*

exempelvis till underhåll och byggnader af järnvägar, utan äfven sådana spörsmål, som röra själfva trafiken, dess ledning och undervisning i dessa ämnen, särskildt koncessionsväsendets betydelse och omfattning, den järnvägspolitik, som bör följas m. m. Dessa trafikspörsmål hafva under senare år blifvit föremål för ett slags vetenskaplig behandling i utlandet. Trafikfrågornas lösning har på statistikens och erfarenhetens grund utvecklats till ett i viss mån vetenskapligt studium, hvarom vi icke ens hafva någon undervisning.

Huru handhafvas nu dessa ärenden hos oss? Det finnes i allmänhet icke inom ämbetsverken någon annan än möjligen de turistresandande cheferna eller byråcheferna, som utomlands taga reda på och följa med dessa framsteg, och hvarför skulle någon göra detta? Liksom här i Riksdagen — hvilken är, som upplyser om sådant? — Hvarför skall jag underkasta mig besväret att förgäfvat söka öfvertyga utskottet? Hvarför skall jag här tala i en sak, som icke ingår uti den allmänna uppfattningen i vårt land? Jag gör det såsom patriot. Jag bryr mig icke om obehaget, utan jag anser mig skyldig att, eftersom jag stått på en sådan plats som jag gjort, till protokollet anföra, att det enligt min erfarenhet är mera behöfligt nu att beakta dessa ärenden och att inrätta ett departement för samfärdseln än för 50 år sedan. Då frågas: hvarför understöder icke allmänna opinionen detta gamla förslag? Jo, intresset för denna sak har slappats på senare tid både hos regeringen och allmänheten. Förut kom en motion härom hvarannan eller hvar tredje riksdag och en kungl. proposition då och då.

Nu har intresset härför mattats af, men man har i stället kommit med upprepade förslag om inrättande af ett departement för handel, jordbruk och industri och hvarför? Det svaret kunna herrarna själfva gifva sig. Det är det enskilda intresset det beror på. Jordbruket, handeln och industrien hafva haft lämpliga förespråkare, därför att bristen på enhetlig ledning i dessa fall har känts i vederbörandes fickor och plånböcker. Det är deras enskilda intresse, som sent omsider har vaknat och tagit uttryck i handling.

Det var ju en tid, då jordbrukarna ansågo, att anslag af medel till jordbruksändamål endast tjänade till att gagna herrarnas stora jordbruk och att anslag till landbruksläroverk m. m. endast kunde vara nyttigt för deras direktörer. I slutet af förra århundradet vaknade emellertid insikten om betydelsen däraf och det så kraftigt, att jordbruksdepartementet blef en verklighet. Nu hafva handels- och industriens män också vaknat. Deras insikter i yrket äro ju öfverlägsna deras företrädares, och nu komma de fram med kraftiga yrkanden på sitt departement, som jag gärna velat understödja. Jag upprepar emellertid hvad jag nyss sagt. Hvem har fördel af att ett samfärdseldepartement åstadkommes? Det är ingen enskild, tvärtom, det är endast och allenast staten och det allmänna, ty det ökar kontrollen på dess myndigheter och på alla händer, som därmed syssla, och särskildt just på det enskilda järnvägsväsendet m. m. Det enskilda intresset där likasom inom telefonväsendet är numera mycket

änsiktsfullt och vaket och vet, att ett samfärdseldepartement skulle komma att följa de enskilda järnvägarna m. m. och deras mot den allmänna samfärdseln måhända någon gång stridande åtgärder med ökad uppmärksamhet.

Ja, mina herrar, jag ber om ursäkt, att jag här har talat i ett ömtåligt ämne. Jag vet, att jag af mången anses till och med böra bedja om ursäkt härför, men jag har i allt fall gjort min plikt enligt min åsikt och anhåller, att herrarna måtte godkänna utskottets hinställan, men med tillägg af de få ord, som jag uppläst, och som finnas i reservationen upptagna.

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del, industri
och sjöfart.
(Forts.)*

Herr Almström: Liksom motionärerna och utskottet anser jag, att den stora utveckling, som handeln och industrien tagit i vårt land, påfordrar ett departement för en grundligare och mångsidigare behandling af de ärenden, som falla under dessa näringar. Jag anser emellertid icke, att den gruppering af dessa, som motionärerna föreslagit, är lycklig. Jag tror nämligen icke, att handeln och industrien skulle trivas i samma departement. Det må nu vara teoretiskt oriktigt, men erfarenheten har visat, att de i de flesta fall hafva alldeles motsatta intressen, och en departementschef skulle få ganska svårt att fälla en rättvis dom, när olika uttalanden förelägo. Jag har för min del ansett, att industrien borde hänföras till jordbruksdepartementet, som då finge att behandla de producerande näringarna, och att ett nytt departement kunde inrättas för handel och sjöfart jämte möjligen de af den förre talaren omnämnda samfärdsmedel och allmänna arbeten. Det är icke min mening att yrka afslag på utskottets förslag, men jag har velat uttala dessa ord till den kraft och verkan, de kunna hafva vid utarbetandet af förslag till ett nytt departement. Jag vill ock tillägga, att äfven om det tillkommer ett eller ett par nya departement, så får man icke tro, att handel och näringar vinna så ofantligt mycket därpå. Något kan vinnas, men framgången utaf dessa båda näringar beror på helt andra krafter och omständigheter än inrättande af ett departement.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Cavalli: De många i handel och industri intresserade samt om näringslivets förhållanden förfarna män, som framlagt motioner om inrättande af ett nytt departement för handel, industri och sjöfart, hafva med desamma afsett att främja och befordra vår handel och våra näringar till nytta och fördel för hela vårt land. Det stöd, som utskottets så godt som enhälliga tillstyrkan lämnat motionerna, tyder ju godt för förslagets framgång. Då jag nu tagit till orda, så har det icke varit för att lägga någon stor sten i vägen, på hvilken vagnen kan stjälpas, utan endast för att något dämpa hastigheten, då den i motionerna framförda idcens triumfvagn nu går från förut-sättningarnas och förhoppningarnas sköna land in på verklighetens icke alltid lika härliga område.

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del, industri
och sjöfart.*
(Forts.)

Ingen betvivlar, att handel, industri och sjöfart kunna afsevärdt främjas, om en särskild statsinstitution för dessa angelägenheter inrättas, under förutsättning att i spetsen för denna institution sättes en man med praktisk blick, med praktiskt sinne samt med kraft och förmåga af initiativ. Så långt äro vi alla ense. Jag är emellertid för min del icke på det klara med, att en sådan institution, som jag angifvit, erhålles genom inrättande af ett nytt statsdepartement med ett statsråd i spetsen *under våra nuvarande förhållanden*. Jag stryker under dessa fyra sista ord. Det har kommit därhän i vårt land, att statsrådsposterna blifvit ämbetsmannabeställningar och ingenting annat. Skulle en illustration därtill behöfvas, hänvisar jag till det faktum, att två gånger under de sista fem åren en konseljpresident lämnat konseljen utan att följas af någon af konseljens öfriga ledamöter. Mina herrar, det är icke en jämförelse med, utan precis samma sak, som då presidenten i ett kollegium eller i ett ämbetsverk hvilket som helst tager afsked; de öfriga ämbetsmännen stanna kvar. Ja, det tjänar till intet att blunda för den saken: Våra departementschefsposter äro rena ämbetsmannaposter, och anläggandet af statsrådsuniformen är det sista steget på ämbetsmannabanan med undantag af de fall, då det är — början till ämbetsmannabanan. Ett enda undantag finnes under de sista åren, men, mina herrar, det är undantagen, som konfirmera regeln. Klart är, att dessa förhållanden hafva sin gifna verkan: Statsråden framlägga såsom ämbetsmän sina förslag för Riksdagen, de se tingen under ämbetsmannens synvinkel, och deras lust och kraft till initiativ utöfver ämbetsmannagöromålen minskas allt mer och mer, likasom ock deras intresse för att försvara sina förslag i Riksdagen snart sagdt utsinar. Varda de af dem framlagda förslagen af Riksdagen godkända, så är det ju lyckligt; varda de icke godkända, så tyckas statsråden finna det lika lyckligt; något parlamentariskt ansvar med därpå orsakad parlamentarisk påföljd vill man icke kännas vid.

Mina herrar, dessa förhållanden, om hvilka vi alla tala tätt och ofta oss emellan, men hvilka hittills icke blifvit framförda från talarstolen, är det som gör, att jag, som jag nämnde, ställer mig tveksam till det nu föreliggande förslaget. Men man har icke rätt att miss-trösta, man är skyldig att hoppas på framtiden; hvad som var omöjligt i fjol, är möjligt i år och verklighet nästa år. Det system, som nu är rådande, kan vara ur världen hastigare än man tänker sig, och under de fyra år, som skola förflyta, innan grundlagsändringen kan vara genomförd, kan mera inträffa än man i dag vågar tänka sig. I förhoppning således att sådana förändringar ägt rum, att tillsättande af en minister för handel, industri och sjöfart medför den därmed afsedda nyttan den dag, då han kan börja sin verksamhet, vill jag nu icke motsätta mig ett bifall till konstitutionsutskottets hemställan, något som jag skulle hafva gjort, därest jag icke hyst den förhoppning om förändring, som jag uttalat.

Herr Åkerman: Då jag icke kunnat till fullo biträda denna motion och därför inskränkt mig till att endast instämma i dess syfte, så ber jag att för kammaren få angifva anledningen därtill. Skälet var helt enkelt det, att jag under motionens utarbetande förgäflves påyrkade, att till orden »departement för handel, industri och sjöfart» skulle läggas orden »samt helst äfven öfriga kommunikationsmedel.» Jag ville, som herrarne höra, icke alldeles obetingadt fordra kommunikationsmedlens tilläggande, och detta emedan jag icke kände mig säker om, att icke de tre först nämnda näringarna, handel, industri och sjöfart skulle komma att så helt och hållet lägga beslag på ett statsråds verksamhet, att han ej kunde få tid att med dem förena samfärdsmedlen i allmänhet. Men jag ville i alla händelser hafva samfärdsmedlen nämnda, ty om man icke kunde få ett departement uteslutande för handel, industri och sjöfart, utan det för ernående af en något så när jämn arbetsfördelning mellan departementen skulle blifva nödigt att tillägga något, syntes det mig angeläget att med de tre näringsgrupperna förena samfärdsmedlen i sin allmänhet. Om jag vågat tro, att arbetsbördan icke skulle blifva för stor, hade jag nog haft lust att i likhet med reservanterna äfven tillägga »allmänna arbeten»; men jag vågade icke göra detta af den orsak, som herrarna redan hört, nämligen att jag icke ens ansåg skäligt att kategoriskt fordra samfärdsmedlens medtagande, emedan till och med redan det möjligen blefve för betungande. Det är nämligen för mig alldeles gifvet, att orsaken, hvarför handel, industri och sjöfart kanske blifvit något styfmoderligt behandlade i regeringen, varit den, att dessa tre så viktiga förvaltningsgrenar under långliga tider just tillhört de departement, som haft mest att göra. Det är ju klart, att när ett departement är alldeles öfverlastadt med arbete, så kan man icke begära, att det skall få tid att i lika grad syssla med allt, som hör under detsamma, utan somliga saker blifva alltför mycket uppskjutna eller undanskjutna.

Att jag anser samfärdsmedlen närmast höra tillsammans med industri, handel och sjöfart beror bland annat därpå, att, om sjöfarten skiljes från de öfriga samfärdsmedlen, egentligen järnvägarna, missförhållanden lätt kunna uppstå, och fråga kan vara, om ej sådana här verkligen ägt rum. Ätminstone hafva anmärkningar från sjöfartens sida gjorts om att ångfärjeförbindelsen öfver sundet till Danmark blifvit gynnad på sjöfartens bekostnad. Hade nu både sjöfarten och ångfärjeförbindelsen hört till samma departement, så hade sannolikt icke samma orsak till missnöje kunnat förefinnas, som nu varit händelsen. Ätminstone borde man, om sjöfart och järnvägsdrift hört under samma departement, kunnat äga visshet om att de konkurrerande intressena blifvit behörigen afvägda mot hvarandra.

För öfrigt anser jag det lika viktigt att vid ledningen af våra järnvägar följa en viss järnvägspolitik, som det är att följa en gifven handelspolitik, och den bästa garantien för en god järnvägspolitik

Om utredning angående inrättande af ett statsdepartement för handel, industri och sjöfart.

(Forts.)

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del, industri
och sjöfart.
(Forts.)*

tyckes mig erhållas genom att låta järnvägsdriften höra under samma departement som industri, handel och sjöfart.

Samfärdsmedlen stå ju för öfrigt i så nära samband med handel, sjöfart och industri, att redan utan de skäl, som nu framhållits, det i mina ögon vore högst önskvärdt, att de komme att höra under samma departement.

Jag anser frågan om att få ett nytt departement, åtminstone för industri, handel och sjöfart, men helst äfven för öfriga samfärdsmedel, vara af den vikt, att jag icke med detta yttrande afsett att komma med ett särskildt yrkande, utan endast att få mina tankar i denna fråga antecknade till protokollet.

Herr Fränckel: Då jag tillsammans med åtskilliga andra ledamöter i kammaren är motionär i den här föredragna punkten, ber jag först att få uttrycka min tacksamhet till konstitutionsutskottets majoritet för det slut, hvar till utskottet kommit och hvar igenom utskottet nu för första gången, kan man säga, bestämdt tillstyrkt en åtgärd i den riktning, som motionärerna begärt.

Hvarför jag nu närmast begärt ordet, är det, att en ärad ledamot, herr Cavalli, på samma gång som han för sin del tillstyrkte förslaget, gaf så många skäl för ett uppskof med förslaget, att jag tror det vara af största vikt, att hans yttrande icke blir obesvaradt. Han framhöll, att han icke vågade hoppas på något resultat af det föreliggande förslaget, därför att våra statsrådsbeställningar nu voro utslutande tjänstemannabefattningar och man sålunda på detta håll, om icke någon ändring skedde, icke hade mycket att hoppas, så vida jag förstod honom rätt. Jag ber då att få påpeka, att man icke kan från handels och industriens ståndpunkt påstå, att icke det nuvarande arrangementet i afseende å tillsättandet af våra statsrådsplatser har varit utaf beskaffenhet, att, så långt det varit möjligt, dessa näringar, handel och industri, på ett utmärkt sätt blifvit bevakade och skötta. Måhända skulle man kunna invända häremot, att genom våra konstitutionella anordningar vissa spörsmål inom dessa näringar icke kommit så fort till sin lösning, som möjligen den ärade talaren skulle önskat. Men, mina herrar, hvart är det man vill? Man åsyftar ju att genom ett så beskaffadt departement, som här är ifrågasatt, få sakkunskap på dessa områden representerad vid Konungens bord. Det är just detta, som dessa näringar och handel ha behof af.

Jag har så mycket mera haft anledning att biträda denna motion, som, såsom herrarne torde påminna sig, det för några år sedan hölls ett stort teknikermöte i Gafle, besökt af ungefär 1,500 personer. Den önskan gjorde sig gällande på det mötet, att de tekniska frågor, som naturligtvis skarpest beröras af denna fråga, måtte på ett mera kraftigt sätt få sina målsmän inom regeringen. Detta föranledde tillsättandet af en kommitté, som jag har äran tillhöra. Vi hafva genom sakkunniga personer fått upplysning, huru dessa saker handhafvas i andra länder, och det vill jag säga herrarne, att på samma gång

man måste erkänna, att i andra länder dessa näringar äro bättre företrädde än hos oss, så möta dock dessa frågor så stora praktiska svårigheter, innan de vinna sin tillämpning, att man icke får hafva alltför brådtom, utan får börja på det sätt, konstitutionsutskottet här föreslagit. Det synes mig ytterst angeläget, att genom bifall till motionerna Riksdagen och i synnerhet denna kammare visa sitt intresse för att denna fråga nu kommer fram. Det är min öfvertygelse, att om formuleringen om hvilka saker, som skola läggas under detta nya departement, icke kunnat i betänkandet så noga stipuleras, så betyder det mycket litet. Ätminstone för mig har det blifvit klart genom mitt arbete inom denna kommitté, att skall detta departement inrättas, så föranleder det ovillkorligen en utbrytning af ärenden från det ena departementet till det andra och en omflyttning af ärendena. Det måste komma, om det verkligen lyckas förstärka regeringen med ytterligare ett statsråd, att äga rum en komplett öfverflyttning af ärendena på samma sätt, som det skedde, när jordbruksdepartementet inrättades. Således är det alldeles klart, att de herrar, som i likhet med mig ifrå för, att äfven kommunikationer och allmänna arbeten skola vinna beaktande, kunna vara öfvertygade, att med den fördelning, som då måste ske, äfven hänsyn till kommunikationsmedlen och samfärdsmedlen måste tagas, utan att man behöfver göra någon ändring i det föreliggande förslaget.

Jag tror sålunda för min del, att alla de, som önska framgång åt förslaget om denna nödvändiga förstärkning åt krafterna inom regeringen, göra klokast i att nu bifalla konstitutionsutskottets förslag, sådant det nu föreligger, ty jag säger ännu en gång, skulle vi börja att röra därvid nu, så tror jag, att vi riskera hela frågan, och om jag känner stämningen här i kammaren rätt, så är det en allmän önskan, att man här måtte komma till ett riktigt resultat.

Jag ber. herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rettig: Då af de talare, som uppträd, ingen haft annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, kunde det vara öfverflödigt för mig att här uppträda; men jag vill för kammaren tillkännagifva, att detta förslag bland idkare af handel, sjöfart och industri hela landet utöfver mottagits med de största sympatier och förhoppningar. Såväl jag som flera andra af motionärerna hafva fått mottaga adresser från enskilde köpmän och associationer af sådana, från tekniska möten och handelskorporationer med uttalanden af förhoppning därom, att Riksdagen måtte bifalla hvad motionärerna föreslagit. Och enligt mitt förmenande torde man icke behöfva bevisa behöfvet af en representant för dessa näringar vid Konungens rådsbord, tillika redo att tala för deras intressen inom Riksdagen. Mycket säkert är, att en hel del motioner, väckta af enskilda motionärer, skulle prövas och bedömas klokare, om en handelsminister funnes, som kunde tillkännagifva sin uppfattning och gå till handa med de råd, han med

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del, industri
och sjöfart.
(Forts.)*

*Om utredning
angående in-
rättande af ett
statsdeparte-
ment för han-
del, industri
och sjöfart.
(Forts.)*

stöd af sin erfarenhet kunde gifva. Det synes mig helt naturligt, att näringarna, på hvilka hela vårt lands finansiella utveckling beror, behöfva en sådan representant för att bevaka deras intressen. Hvad angår herr Cavallis antydan, att det kan vara svårt att få tag i rätta mannen, så är ju frågan öfverallt, då man skall starta ett stort företag: where is the mau? Men så fattigt är väl vårt land dock icke på dugande representanter för handel, industri och sjöfart, att man icke skall kunna finna någon, lämplig för detta uppdrag, och som ej allenast emottager uppdraget för uniformens skull. Jag tror, att jag för riktigheten af denna min uppfattning kan vädja till Sveriges alla idkare af handel, sjöfart och industri. Helt visst skall man bland dem kunna finna en man, som vill offra tid och krafter för vårt lands finansiella och industriella utveckling.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Blomberg: Jag skulle ha kunnat afstå från ordet efter det anförande, som hölls af den näst siste talaren från stockholmsbanken; men som jag en gång begärt ordet, vill jag använda mig däraf för att yrka bifall till utskottets hemställan. Detta sker icke därför, att jag eller utskottets majoritet på något sätt underkänt betydelsen däraf, att spörsmålen å kommunikationsväsendets och de allmänna arbetenas fält erhålla en mera själfständig ställning inom den högre förvaltningen — tvärtom, utan därför att vi tro, att den fråga, som här föreligger, bäst främjas på det sätt, som af utskottet föreslagits. Utskottet har helt enkelt relaterat frågans föregående behandling och därvid påvisat, hurusom tid efter annan önskingar framställts om mera själfständig institution för beredning af angifna ärenden och äfven af frågorna rörande kommunikationsväsendet och de allmänna arbetena, men utskottet har låtit framställningen utmynna i begäran om en allsidig utredning af de spörsmål, som äga sammanhang med det ärende, som på grund af de väckta motionerna närmast föreligger.

För utskottet var det nämligen alldeles klart, att den fråga, som här framträder under den till synes enkla formen af en framställning om ett nytt statsdepartement för handel, industri och sjöfart, i alla händelser icke kan utredas eller lösas annat än i sammanhang med ett skärskådande af hela departementsindelningen, hvarvid måste pröfvas, hvilka omflyttningar eller sammanföringar af ärenden kunna och böra äga rum. Ej blott de, som först och främst vilja hafva ett eget departement för handel, industri och sjöfart, utan äfven de, som vilja för de af reservanterna omförmälda uppgifter få en representant vid Konungens rådsbord, synas mig således göra klokast i att ge framställningen så allmän omfattning som möjligt, enär Kungl. Maj:t i allt fall måste taga upp frågan i dess helhet och låta undersökningen röra hela området.

Utskottet har saknat anledning att betrakta det här framlagda spörsmålet ur någon storpolitisk synpunkt. Sådant har för utskottets ledamöter varit fullkomligt främmande, frågan har helt enkelt ställt

sig så: är det icke önskligt, att den uppdelning af ärendena emellan statsdepartementen, som rätt nyligen genomfördes, göres till föremål för ny granskning och att därvid toges särskild hänsyn till de enligt utskottets uppfattning berättigade krafven från handelns, industriens och sjöfartens målsmän?

På grund af hvad jag i korthet anført tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af herr *Berg, Lars*, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas med det tillägg till motiveringen, som den af honom och herr *Berg, Gustaf Axel*, vid punkten afgifna reservation angäfve.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 12 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rösträtt för kvinnor vid val till Andra Kammaren.

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 250, hvilken undertecknats af herrar *Carl Lindhagen, S. H. Kvarnzelius, G. M. Sandin, Henrik Hedlund, J. Andersson, Hjalmar Branting, C. Wallentin, Joh. Er. Nordin, E. G. Åkerlind, R. Ekholm, Oskar Berg, F. W. Thorsson, friherre Carl Carlsson Bonde, M. Matsson, Fridtjuv Berg, Anders Sterner, Ernst Beckman, W. Johansson i Öija, John Olsson, Rich. Wacrinisky, P. Hörnstén, Curt Wallis, Magnus Höjer, J. Persson, Julius Centerwall, Paul Hellström, Jakob Pettersson, A. Thylander, J. E. Ericsson, Nils Persson, Alfred Ohlsson, friherre Gerard De Geer, Sven Palme, David Holmgren, L. Gust. Broomé, M. F. Nyström, Victor Möll, Edward Wacrinisky, Jacob Larsson, Henric Öhngren, G. Kronlund, H. Pantzarhielm, S. J. Enander, J. G. Forsberg, Oskar Eklund, Lars Eriksson, Robert Johansson, G. O. V. Lindgren, Viktor Larsson, A. F. Broström, D. Persson i Tällberg, Chr. Olsson, P. O. Lundell, L. Brock, M. Täcklind, K. E. v. Geijer, J. E. Granlund* och *Albin Ahlstrand*, hade dessa motionärer hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta särskildt utreda frågan om beredandet af rösträtt jämväl åt kvinnor vid val till Riksdagens Andra Kammare samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Utskottet hade hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Vid utlåtandet hade afgifvits reservation af, bland andra, herrar *Säve, Lars Berg, Carl Nyström* och *Rydberg*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta särskildt utreda frågan, om och i hvilken utsträckning rösträtt kunde böra beredas jämval åt kvinnor vid val till Riksdagens Andra Kammare, samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Herr *Säve*: Jag tillåter mig, herr grefve och talman, att, så godt först som sist, yrka bifall till den reservation, som afgifvits af herrar *Lars Berg, Carl Nyström, Rydberg* och mig.

Jag vet mycket väl, att denna viktiga fråga om politisk rösträtt för kvinnor visst icke ännu så inträngt i det allmänna medvetandet i vårt land, att man kan säga, att hon under den allra närmaste tiden kan blifva mogen för lösning. Jag vet också, att dryftandet af kvinnofrågan och i samband därmed den om kvinnans rösträtt ej kommer lämpligt vid denna riksdag, då det hufvudsakliga intresset naturligtvis är knutet vid den stora rösträttsreformen. Men hvad motionärerna och vi reservanter begärt, har icke varit något annat än en utredning, och en utredning, som måste taga en ganska lång tid, ty den förutsätter anskaffande af ett betydande statistiskt material och måhända äfven undersökningar, om ej en eller annan bestämmelse i vårt civillagstiftning bör ändras. Utskottet borde därför icke hafva haft några betänkligheter mot att tillstyrka motionen från synpunkten, att Riksdagens bifall till densamma skulle på något sätt försvåra eller fördröja lösningen af den stora rösträttsfrågan.

Jag tillåter mig nu göra några anmärkningar mot utskottets motivering. Hufvudmotivet för motionärerna har varit det, att rösträtten i deras tanke vore en *rätt*, som bör tillkomma kvinnan, en rätt för henne att bevaka sina intressen i samhället, likaväl som mannen har rätt att bevaka sina. Nu framhåller emellertid utskottet mot denna motionärernas uppfattning, att den bestämmande normen vid bedömande af frågan, hvilka samhällsmedlemmar böra tillerkännas rösträtt, icke är dessas *rätt*, utan *samhällets bästa*. Ja, det resonemanget är nu teoretiskt riktigt; jag har själf fört detsamma vid föregående rösträttsdebatter inom denna kammare och älskar ännu att tro, att man skall lyckas hitta någon bättre grundval för lösningen af den stora rösträttsfrågan än den, som frameducerades af Rousseau i le contrat social. Men jag tror icke, att det är opportunt att komma med det resonemanget nu, och det är ej heller konsekvent af utskottet att ställa sig på den grund, som det här gjort i sin motivering. Då utskottet med några förändringar tillstyrkte den kungliga rösträttspropositionen, skedde det med uttalande, att rösträttsreformen bör byggas på grundvalen af *allmän* rösträtt. Men huru går det då med normen *samhällets bästa* — är det icke då i stället *en alla tillkommande rätt*, som blir normen? Men då kan utskottet följdriktigt icke

heller motsätta sig kvinnans rösträtt, ty en rösträtt är aldrig *allmän*, så länge hälften af medborgarna sakna denna rätt. Men äfven den ärade kammaren själf synes mig, om den vill vara konsekvent, böra bifalla det af motionärerna och oss reserveranter gjorda yrkandet. Jag yttrade mig icke vid debatten för några dagar sedan om den stora rösträttsfrågan, men jag lyssnade så mycket uppmärksammare till hvad som sades både här och i medkammaren. Och gång efter annan hörde jag talare, som uppträdde för den kungliga propositionen, yttra, att de yrkade bifall till densamma, emedan den var rättvis och klok, enär den skipade rättvisa åt alla och tryggade minoriteternas rätt. Men huru skall kammaren nu kunna afslå vårt yrkande efter detta resonemang? Ty icke kan man säga, att rösträttsreformen gör rättvisa åt alla, så länge man undanhåller kvinnorna, d. v. s. ena hälften af vårt folk, rösträtt; och icke heller kan man säga, att man tryggar minoriteternas rätt, då icke ens hälftens rätt blir tryggad.

Utskottet framhåller vidare, att det torde »med fog kunna påstås, att krafvet på politisk rösträtt för kvinnor, om hänsyn toges till befolkningen i dess helhet, ännu icke vunnit någon allmännare eller lifligare anslutning från kvinnornas egen sida, och att sålunda anspråket på en dylik rätt icke uppbäres af någon stadgad mening bland kvinnorna själfva.» Ja, det är den gamla satsen, som alltid framhålles. Den framhölls redan för något öfver 20 år sedan, då herr Borg i Andra Kammaren i en motion först ställde denna fråga inför Riksdagen. Den framhölls förlidet år och den framhålles likaledes nu i år af konstitutionsutskottet i dess motivering. Men huru vet utskottet, hvad kvinnorna tänka i saken. Våra kvinnor äro icke vana att föra till torgs sina tankar i allmänna politiska eller sociala ämnen, de demonstrera icke, och det är först på sista tiden, som några fattiga arbeterskor ha börjat att anlita strejken för att genomdrifva en förhöjning af sin mycket knappa dagspenning. Huru var det år 1845, då man debatterade den viktigaste af alla de reformer, som under förra århundradet berörde kvinnofrågan, nämligen den lika arfsrätten för kvinnor och män — demonstrerade de då? Men tror man verkligen, att icke kvinnorna på den tiden dock tänkte öfver saken, och att de icke väl kände, hvilka orättvisor och missförhållanden skulle undanröjas genom den nya lagen? Och huru har det varit alltsedan? Vi ha haft glädjen att bevittna den ena reformen efter den andra på kvinnolagstiftningens område, men icke har det varit kvinnorna själfva, som mest ropat på dessa reformer. Detta hindrar ej, att reformerna varit behöfliga, rättvisa och af kvinnorna önskade. För öfrigt pågår nu, såsom för kammaren är väl bekant, en rösträttsrörelse, som satts i gång af kvinnorna själfva. Motionärerna ha meddelat oss, att vi i denna stund ha icke mindre än 37 kvinnliga rösträttsföreningar i vårt land; och jag kan tillägga, att dessa föreningar vunnit en utsträckning från Malmö i söder ända upp till Gellivare i norr.

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Utskottet framhåller vidare och till sist, »hurusom man i andra länder, hvilka förete med våra närmast likartade samfundsförhållanden, ännu icke funnit anledning att tillerkänna kvinnor befogenhet att deltaga i det politiska livets förrättningar». Ja, det framhålles också alltid. Vi äro nu ett besynnerligt folk, liberala ibland, konservativa ibland, liberala, då vi borde vara konservativa, och konservativa, då vi borde vara liberala. Om man i utlandet genomför någon viktigare social eller politisk reform, skola vi genast vara beredda att apa efter, äfven om den ej passar för våra förhållanden, ty vi äro ju så upplysta; men är det fråga om att hos oss genomföra en politisk eller social reform, för hvilken man ej har stöd i utländsk lagstiftning, då motsätta vi oss reformen, hur nyttig den än må vara af ren konservatism. Dock händer det ju, att Riksdagen gör afvikelser från den gamla vanan ibland. Så var exempelvis fallet, då man anslöt sig till idén om de proportionella valen, ty för dessa val har man ej något verkligt stöd i lagstiftningen i de stora kulturländerna. Men då så är, skulle man icke äfven i fråga om kvinnans rösträtt kunna handla själfständigt? Dock är det nog så, att denna fråga diskuteras äfven i utlandet. Så är förhållandet i det konservativa England. Det är redan 38 år förlidna, sedan Stuart Mill först ställde frågan om kvinnans rösträtt under debatt i tal och skrift. Sedan dess har denna sak vunnit alltmera sympatier i detta land, och enligt en uppgift, som jag fått, lär underhuset för kort tid sedan hafva med en majoritet af två tredjedelar af de afgifna rösterna afgifvit ett sympatiuttalande till förmån för kvinnans politiska rösträtt. Och huru är det i det stora engelska rikets kolonier? Där går kvinnosaken framåt med väldig fart. Australiens federativa parlament har gifvit kvinnorna valrätt; och går man till de särskilda australiska staterna, visar det sig, att kvinnorna hafva valrätt till legislaturerna i Nya Syd-Wales, Sydaustralien, Västaustralien, Nya Zeeland och Tasmanien. Och gå vi till det stora landet på andra sidan Atlanten, så visar sig samma fenomen. Kvinnorna ha valrätt till legislaturerna i Wyoming, Idaho, Colorado och Utah. Nu se herrarna något betänksamma ut vid tanken: skola vi behöfva gå till Klippiga bergen och Stora Saltsjöns stränder eller till Australiens stepper för att söka förebilder för vår lagstiftning. Ja, det kan kanske icke skada ibland att göra det. När nybyggaren i »*the far west*» tränger in i vildmarken för att med yxa och plog bryta bygd, har han mången gång ej annan hjälp än hustrun. Med hennes bistånd skapas farmen; och så lägges farm till farm, ödemarken förvandlas till odladt land, det odlade landet blir en stat, och stjärnbaneret får en stjärna mer. Men då den nya staten skall gifva sig eu författning, då ger nybyggaren rösträtt åt kvinnan, ty han har under de svåra och mödosamma tiderna lärt att värdera hennes energi, hennes duglighet och hennes sunda praktiska förstånd. När Utah skulle få sin författning, gaf man kvinnan rösträtt af etiska skäl, i sedlighetens namn, ty genom henne hoppades man kunna sätta en

barriär mot månggifftet. Och sedligheten är dock en viktig faktor, från hvilken man icke bör bortse, då mn nu står färdig att utsträcka rösträtten i vårt land.

Då jag häromdagen gick hem från ett plenum i konstitutionsutskottet, hvarvid den föreliggande motionen slutbehandlats, fäste jag mig vid en gatuscen, en mycket enkel och alldaglig sådan, hvilken man får se ofta nog, men jag fäste mig särskildt vid den då. Det var en medelålders arbetare, han var illa klädd, blodig i ansiktet och halfrusig. En kvinna, sannolikt hans hustru, höll fast i hans arm, men han slet sig lös, stapplade öfver till andra sidan gatan och in på ett utskänkningsställe. Kvinnan åter, med de afmagrade ansiktsdragen präglade af ett svårt lidande, gick sin väg — antagligen till ett fattigt hem och hungrande barn. Då stod rösträttfrågan för mina ögon, och jag tänkte: är detta den rättvisa, som man talar så mycket om? Man vill utsträcka rösträtten till arbetaren af aktning för hans människovärde, men man vill icke ge den åt kvinnan. Då allt kommer omkring, är hon dock den bättre af de två, och af dem båda har hon det bästa omdömet.

Utskottet har sagt, att normen för beviljande af rösträtt bör vara samhällets bästa. Nåväl, jag godkänner ju denna norm; men huru skall rösträttens utsträckning till kvinnorna befördra samhällets bästa? Jag skall låta en kvinna själf besvara den frågan. Det är författarinnan till en flygskrift, utgifven af föreningen för kvinnans politiska rösträtt i Stockholm, som säger följande: »Kvinnans medverkan som väljare och lagstiftare behöfves, då det gäller de unga och de gamla, de kämpande, nödlidande och sjuka, samt då det gäller stora kulturfrågor. Behöfver icke samhället kvinnans praktiska sinne, hennes starka ansvarskänsla och ideella syn vid behandlingen af frågor, som röra fattigvård, sjukvård, arbetarelagstiftning, särskildt för barn- och kvinnoarbete, egna hemsfrågan, nykterhets- och sedlighetslagstiftning, religiösa frågor, undervisningsväsendet, särskildt folkskolan, flickskolan och samskolan, men äfven de allmänna läroverken, folkbildningsanstalter äfvensom konst och litteratur? Dessa frågor intressera kvinnan redan därför, att de flesta af dem omedelbart inverka på de enskilda hemmen, hvarför hon såsom hemmets värdarinna bör göra sitt inflytande gällande.»

Det lär icke finnas någon bland oss, som icke är färdig att underskrifva allt detta. Men till hvad hon sagt ber jag att få lägga något mer. Utvecklingen i våra dagar går alltmer i demokratisk riktning; och det torde ej vara djärf att uttala den spådomen, att icke många årtionden komma att gå förbi, innan demokratien är allrådande i vårt land. Men i dess spår följer demagogien. Det gäller då att samla alla konserverande krafter för att bevara grundvalarna för hela det moderna samhället. Så fick man göra i Frankrike år 1848. Tror man icke, att man också i detta århundrade, som är de stora sociala frågornas århundrade, skall bli vittne till scener sådana som i Frankrike år 1848? Jag är öfvertygad, att det på detta rum icke finnes någon, som i den tanken finner något orimligt eller öfver-

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

drivet. Men det skulle vara en god sak, om de konserverande krafterna, då den tiden kommer, i kvinnan skaffat sig en politisk medarbetare och bundsförvant. Kvinnan är till sin natur konservativ; hon är sparsammare än mannen och har mera ordningssinne. Men nu är det dock sparsamhet och ordningssinne, som skapa och bevara egendomen. Kvinnan är mera fäst vid hemmet än mannen. Men hemmet är dock en förutsättning för familjen. Kvinnan är lättare entusiasmerad än mannen för alla dessa härliga idéer, som stå i sedlighetens och människokärlekens tjänst. Men dessa idéer äro dock grundvalen för religionen. Men, mina herrar, det är just äganderätten, familjen och religionen, som äro grundvalarna för det moderna samhället, hvilket det är grundlagsstiftarens förnämsta uppgift att söka bevara.

Herr Sjöholm: Vid denna och föregående riksdag har Första Kammaren intagit en fast ståndpunkt i rösträttsfrågan. De motioner, som vid båda riksdagarna blifvit väckta i syfte att bereda politisk rösträtt åt kvinnor, hafva med stor pluralitet blifvit afslagna af båda kamrarna. Det synes mig därför, som det skulle innebära en vacklande hållning och en väsentligt försämrad ställning, om Första Kammaren nu, efter hvad som passerat, skulle afslå utskottets hemställan och bifalla motionen.

Jag skall icke tillåta mig upprepa de skäl, som utskottet anfört i sitt betänkande. Jag förutsätter, att herrarna läst detta betänkande, och skälen blifva icke mer giltiga, därför att de flera gånger upprepas. Men jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på, att de kvinnor, som för närvarande hafva kommunal rösträtt, ytterst sällan, om ens någonsin, begagna denna rätt. Hvad bevisar det, om icke det faktum, att kvinnan saknar intresse för allmänna angelägenheter, både de kommunala och de politiska? Bör man under sådana förhållanden tvinga kvinnan in på områden, som äro henne främmande? Ty det kunna vi vara förvissade om, att därest politisk rösträtt tillkommer kvinnan likaväl som mannen, blir hon tvungen att rösta och kommer icke längre att i det afseendet hafva handlingsfrihet. Det blir icke beroende på henne att gå fram till valurnan eller att låta bli, och, hvad ännu värre är, hon får icke afämnna den röstsedel, som hon önskar, utan den, som partiet trycker henne i handen. Kan det, mina herrar, vara välbetänkt att draga in kvinnan i de valstrider, som stunda och hvilka säkerligen icke blifva mindre hetsiga, sedan den allmänna rösträtten blifvit införd? Afåtes en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i denna fråga, kan jag icke se annat, än att rösträttsfrågans lösning därigenom fördröjes med all den söndring och allt det split, som däraf förorsakas. Och detta är för mig, som framför allt önskar en snar lösning af denna fråga, ett ytterligare skäl att motsätta mig denna skrifvelse.

Den förre talaren yttrade något om framtiden och hvad den kan bära i sitt sköte. Ja, mina herrar, vi skola nog tänka på framtiden,

men vi skola icke hafva någon onödig omtanke om densamma. Hvad som i en närmare eller mera aflägsen framtid kan blifva nödvändigt i detta afseende är någonting, som vi, den dag i dag är, icke behöfva hafva bekymmer för.

På grund af hvad jag nu anført och de skäl, som utskottet anført, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berg, Gustaf Axel: Då jag icke varit i tillfälle att i utskottet deltaga i denna frågas behandling, skall jag anhålla att här få förena mig i det yrkande, som blifvit framställt af de åtta reservanterna, fyra från hvardera kammaren, och hvilket går ut på framställning om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i den föreliggande frågan. Jag stöder denna min ståndpunkt på den bestämda öfvertygelsen, att huru än den nu på dagordningen stående stora rösträtsreformen kommer att lösas, i hvilken riktning den än må gå, så skulle kvinnans rösträtt vid valen till Andra Kammaren för framtiden blifva en värdefull insats i det politiska arbetet. Jag skall icke söka följa den förste ärade talaren i hans högstämde synpunkter, utan jag skall hålla mig endast till den prosaiska verkligheten, då jag såsom min bestämda öfvertygelse framhåller, att kvinnan i det praktiska lifvet är lugn, sansad och besinningsfull, och att man sålunda är berättigad att däraf draga den slutledningen, att hon icke i politiska angelägenheter skall kritiklöst låta sig ledas, utan följa sin öfvertygelse.

Den siste talaren har framhållit, att kvinnan mycket sällan, om ens någonsin, skulle begagna sig af sin kommunala rösträtt. Jag är icke nu försedd med några statistiska uppgifter i detta hänseende, men jag kan återropa en erfarenhet, som jag tror skall kunna understödjas från bra många håll i denna kammare, att kvinnan ganska ofta begagnar sig af den kommunala rösträtten. Och liksom den ärade talarens uppgift i det hänseendet sålunda enligt min mening var felaktig, blef äfven hans slutledning helt visst felaktig, då han påstod, att då kvinnan icke begagnade sig af den kommunala rösträtten, skulle hon förmodligen icke heller begagna sig af den politiska.

Den förste ärade talaren har låtit utskottets motivering undergå en ganska ingående kritik. Jag skall därför icke i det hänseendet besvära kammaren med några upprependen. Jag skall endast be att få påpeka två omständigheter här. Utskottet säger, att krafvet på politisk rösträtt för kvinnor ännu icke vunnit någon allmännare eller lifligare anslutning från kvinnornas egen sida. Det är ganska egenomligt, att när män företaga sig att med alla medel agitera för sin politiska rösträtt, fäster man icke något afseende därvid, och däri gör man ju mycket rätt, ty lagstiftaren skall endast låta leda sig af sin öfvertygelse om hvad som är för fosterlandet nyttigast och mest välsigelsebringande. Men när kvinnorna *icke* agitera, finner man detta vara en beaktansvärd omständighet. Här finnes icke någon

*Frågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

lifligare anslutning — säger utskottet — således saknas det intresse hos kvinnorna för denna fråga.

Och så den andra saken. Här åberopas exempel från främmande länder. Man säger, att i främmande länder, som äro med vårt land likställda, hafva icke kvinnorna någon politisk rösträtt. Ja, det är för besynnerligt med detta åberopande af exempel från främmande länder. När de passa i stycke, framhållas och åberopas de, men när de icke passa för ett syfte, då hafva de icke något värde eller någon betydelse.

Jag skall emellertid, då jag nu yrkar bifall till dessa reservanternas förslag, be att få säga, att jag för min del såsom ett bestämdt villkor uppställer, att denna fråga skiljes från den nu på dagordningen stående frågan om rösträttsutvidgning för män; och när man det gör, vållas icke, såvidt jag kan se, något dröjsmål eller något uppskof med den stora rösträttsfrågans lösning, såsom den siste ärade talaren tycktes lägga på sinnet.

Herr greve och talman! Jag skall icke tillägga något mera, utan endast be att få yrka bifall till reservanternas förslag. Dessa reservanter — de äro, som sagdt, fyra från Första Kammaren och fyra från Andra Kammaren — öfverensstamma fullkomligt i sak, äfven om det är någon olikhet i formuleringen. Reservanterna från Första Kammaren hafva talat om en *särskild* utredning och Andra Kammarens reservanter hafva talat om en *allsidig* utredning, men däri kan jag icke finna, att det ligger någon skillnad i realiteten. Jag skall emellertid precisera mitt yrkande och be att få instämma med herrar Säve, Lars Berg, Carl Nyström och Rydberg i deras reservation.

Herr Nyström, Carl: Jag skall minsann icke blifva mångordig i denna sak. Det viktigaste för mig är, att hela denna fråga hålles vid lif och icke anses hafva fallit undan. Ingen skall kunna förekasta oss, att vi öfvergifvit denna sak, och jag hoppas äfven, att det icke skall kunna sägas, att Första Kammaren förlorat allt intresse för denna reformfråga. Därför har jag deltagit i reservationen, och jag förenar mig i herr Säves yrkande.

Mot min kollega i utskottet, som sade, att man icke skulle vänja kvinnorna vid en onödig omtanke om detta rösträttsförslag, får jag säga, att ingen grad af omtanke härvid synes mig onödig. Frågor sådana som denna behöfva all den omtanke, som från olika håll kan ägnas dem vare sig inom eller utom riksdagen. Ja, herr Sjöholm, vi böra lägga tillsammans våra omtankar.

Medan jag har ordet, skall jag be att få hänvisa hvar och en och särskildt dem, som äro intresserade i denna fråga, till den motivering, som förekommer i Kungl. Maj:ts förslag till införande af allmän rösträtt. Vid utvidgning af rösträtten går man ned klass för klass, till dess man kommer till dem, som endast betala mantalspengar, och slutligen släpper man äfven detta streck och vill taga med hela sällskapet. Men — utan kvinnan! Hvad henne beträffar

är det alldeles detsamma hvilken verksamhet hon utöfvar, hvilken plats hon i samhället intager, af hvilken betydelse hon är för det andliga eller näringslivet. Hon uteslutes i alla fall, oakadt de anförda skälen synas gälla för alla, oberoende af kön. Detta synes vara ett märkligt språng i bevisningen för den allmänna rösträtten.

Så säger man, att hon icke själf intresserar sig för denna rösträtt och att hon icke använder den rösträtt hon för närvarande äger. Hvarifrån tager man en sådan uppgift? Jag vet snarare dem, som tycka, att kvinnorna för mycket begagna sig af sin rösträtt, och det är icke utan, att man här i Stockholm beklagat sig öfver, att vid ett visst val härstädes för någon tid sedan kvinnoinflytandet alltför starkt gjorde sig gällande. I alla fall kan man icke beskylla kvinnan för bristande energi. Under sådana förhållanden anser jag, att de, som äro vänner af kvinnans rösträtt och vilja försvara den, icke böra släppa taget, och därför ber jag att få instämma i herr Säves yrkande.

Herr Wieselgren: Det är för att bemöta den andre talaren i ordningen, som jag har begärt ordet.

Han ansåg, att, om kammaren nu bifölle reservanternas yttrande, kammaren skulle gifva skäl för den anklagelsen mot sig, att kammaren iakttog »en vacklande hållning», då den genom sitt beslut i fråga om den allmänna rösträtten, som förelegat både i fjol och i år, skulle hafva fastslagit sin uppfattning af äfven nu förevarande fråga. Jag ser icke saken på alldeles samma sätt som han. Jag skulle tvärtom vilja säga, att den kammare, som för få veckor sedan antog herr Tryggers motion om ändring i grundlagen till förmån för kvinnans rätt att bekläda ämbetsbeställningar — den kammaren skulle nu iakttaga »en vacklande hållning», om den afslog det yrkande, som af reservanterna förelägges oss. Ty jag måste dock med fullt fog kunna säga det innebära en orimlighet, om kammaren vill öppna våra lärda ämbetsplatser åt kvinnorna, således erkänner, att de kunna genom sina studier, genom sitt intellektuella arbete utveckla sig till den grad, att de kunna tjänstgöra såsom lärare för hela vår bildnings-sökande ungdom, men ändå icke anser, att de äro värdiga att äga samma rätt i fråga om val till representationen som den enklaste arbetare, som kanske med möda stafvar sig fram i en bok rad för rad. Detta måste väl vara den största af alla orimligheter. Kunna vi försvara att, då vi erkänna kvinnans utvecklingsbarhet i en sådan grad, som Första Kammaren genom det antydda beslutet gjorde — kunna vi då försvara att nu förneka henne deltagande i den rätt, som vi lämna åt alla, äfven de minst bildade, de minst utvecklade män? För min del tror jag det icke.

Jag instämmer till fullo i det utmärkta anförande, som den förste talaren i ärendet afgaf, och inskränker mig nu till att förena mig med honom i hans yrkande om bifall till reservanternas förslag.

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Herr Fahlbeck: Det är otvivelaktigt mindre tacksamt att tala mot den åsikt, som flertalet här uppräddande talare utvecklade, än att tala för den. I senare fallet får man applåder, om också icke inom dessa väggar, så utanför dem, i det andra fallet kanske något helt annat. Leke desto mindre skall jag emellertid tillåta mig att anföra några skäl, som enligt min mening tala emot herrar reservanternas mening och för utskottets.

Till en början skall jag sålunda konstatera, att det i nutiden råder en oerhörd öfverskattning af det politiska lifvet, en öfverskattning, som gör, att alla andra sidor af det mänskliga lifvet betraktas såsom mindrevärdiga. Hemlifvet och arbetet i det tysta, allt, som icke går till offentligheten, det är som vore det ingenting. Se vi t. ex. på det ekonomiska arbetet, så finna vi, att arbetet i hemmet i hög grad ringaktas, medan det att sitta på kontor och skriva anvisningar och hafva med allmänheten att göra ensamt betraktas som verkligt arbete, och likväl, mina herrar, kunde vi mycket lättare afvara det senare arbetet, arbetet i det offentliga, än arbetet i hemmet, ty det är det viktigaste af allt arbete. Men denna sida af mänsklig verksamhet underskattas som sagdt för närvarande. Därför är det vanskligt att tala emot förevarande sak, kvinnornas rösträtt, ty det är att tala emot en hel tidsriktning, den tidsriktning, som anser, att får man icke handla, tala och röra sig inför den stora offentligheten, får man icke deltaga i det politiska lifvet och rösta på riksdagsman m. m., så är man icke en riktig människa. Jag lämnar emellertid detta kapitel; det är icke lätt att öfvertyga människor om rätta förhållandet uti en sak, som blifvit dem så inpräntad som den nu nämnda.

Jag skall i stället något tala om de olika synpunkter, ur hvilka man öfver hufvud taget bör betrakta representationsrätten ur den enskildes och ur det allmännas synpunkt. Den förra är den populära och mest använda, men ehuru den har sitt värde — jag medgifver det —, är det dock icke den, som bör vara bestämmande, ty frågan beror i sista hand därpå, hvad Riksdagen är. Är Riksdagen endast en representation för enskilda intressen och ett språkrör för dem, eller är Riksdagen ett statsorgan? I äldre tider var det nog så, att Riksdagen mest var ett språkrör för enskilda intressen, men så förhåller det sig icke numera. Riksdagen har blifvit ett mäktigt statsorgan, särskildt i vårt land, mäktigare till och med än Kungl. Maj:t. Beaktar man detta, så är det uppenbart, att det är samhällsintresset i första hand, som bör bestämma, huru detta organ skall sammansättas, och alltså äfven huruvida den politiska rösträtten bör utsträckas eller icke utsträckas. Då uppställer sig den frågan: när inträder detta fall, att samhällets intresse kräver en utsträckning af den politiska rösträtten? Jag svarar, såsom jag svarat förut en gång: när den klass af medborgare, som icke har rösträtt, men önskar att få sådan, med den intensitet begär densamma, att fara uppstår för samhället, därest den icke gifves dem. Då, men först då är tiden inne

att meddela rösträtt. För arbetarnes del skulle icke någon människa tänkt på att begära rösträtt eller talat om nödvändigheten af dess utsträckande, därest de icke själfva begärt det. Först i samma stund denna rätt allmänt begäres, är det politiskt klokt och därmed ock riktigt och rätt att gifva den.

På samma sätt förhåller det sig nu i fråga om kvinnorna och deras kraf på rösträtt. Jag kan tänka mig den situationen, att jag måste säga: för att nu få fred och ro i samhället måste äfven kvinnorna hafva rösträtt. Sådant är möjligt, ty man kan icke veta, till hvilken grad denna deras sträfvan kan komma att utveckla sig och hvilken intensitet den i framtiden kan få. Men för närvarande, mina herrar, är det ett fullständigt misstag att tro denna sträfvan hafva den omfattning och den intensitet, att vi redan nu böra böja oss för densamma. Vi få icke låta vilseleda oss af den agitation för kvinnans politiska rösträtt, som för närvarande drifves i vårt land. Ty alla möjliga meningar kunna i nutiden agiteras fram till en viss punkt. För hvar och en åsikt -- den må vara huru litet omfattad, huru besynnerlig som helst, kan jag gärna säga -- kan skaffas anhängare och göras propaganda. Att det nu drifves en mycket energisk propaganda för kvinnans rösträtt, förnekar jag icke, men jag bestrider bestämdt, att rörelsen fått en omfattning, motsvarande intensiteten hos de få personer, som bedrifva den. Denna propaganda har icke haft någon stor verkan, det är otvifvelaktigt. De få högljudda rösterna vittna intet emot den stora massans tystnad. För öfrigt må i fråga om denna sak väl ihågkommas, att man bör gå från det mindre till det större, från den kommunala rösträtten till den politiska. Låt kvinnans deltagande i det kommunala lifvet hafva utvecklats sig mer; då först kan man tänka sig att gå vidare. Men förrän det visat sig ett allmännare deltagande i det kommunala lifvet från kvinnans sida, berättigar intet hennes deltagande i det politiska lifvet som det nu är, kan ej med fog sägas, att häraf finnes något djupt känt behov.

Men vidare. Det är väl alldeles klart, att har man en gång gifvit kvinnan valrätt, så för konsekvensen med sig, att hon skall hafva *valbarhet*. Det är alldeles uppenbart, att den omständigheten, att ännu icke kvinnan är valbar i alla dessa kolonialländer, där rösträtt för kvinnan tillämpas, icke innebär bevis för att så icke kommer att blifva förhållandet; och alldeles samma skäl, som anföras för kvinnans valrätt, komma att anföras för hennes valbarhet. Halfva folket äger valrätt, men icke valbarhet; det är en orimlighet, kommer man att säga; och konsekvensen, denna konsekvens, som drager människorna med sig med eller mot deras vilja, kommer att föra till att kvinnan också blir valbar. Ja, mina herrar, kanske det vore angenämt, att halfva antalet platser här intoges af damer, men äro vi verkligen färdiga att taga emot dem? Jag betyflar det.

Så till sist en anmärkning i anledning af den siste ärade talarrens yttrande, att då denna kammare röstade för ändring af 28 §

*Ifrågasatt
rösträtt för
kvinnor vid
val till Andra
Kammaren.
(Forts.)*

R. F., borde den nu också rösta för reservanternas förslag. Till en början vill jag säga, att jag icke röstade för ändring af 28 § R. F. Jag träffas sålunda icke af nämnda argument, men jag undrar för öfrigt, om icke ganska många af dem, som röstade för nämnda ändring, hade känslan af att på andra sidan i detta hus saken skulle falla. Det må för resten vara därmed huru som helst, detta beslut skall icke inverka på förevarande fråga. Vi laborera för närvarande med den stora och svåra uppgiften att bereda den stora mängd män, som icke har rösträtt, sådan rätt. Vi skola icke komplicera saken, utan låta hvar sak lösas för sig. Det är det resultat, hvartill man i likhet med utskottet måste komma.

Herr greve och talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Blott med några ord skall jag bemöta det yttrande af den siste ärade talaren, hvori han gjorde gällande, att majoriteten i denna kammare, som röstade för ändring af 28 § R. F. i anledning af den utaf mig väckta motionen, gjort detta i den tanke, att Andra Kammaren skulle förkasta förslaget. Detta förefaller mig vara en verklig förolämpning mot nämnda majoritet, och jag är öfvertygad, att icke någon ledamot i denna kammare röstar annat än efter sin öfvertygelse och sålunda naturligtvis aldrig med beräkning, att Andra Kammaren skulle förkasta hvad han med sin röst bidragit till att i denna kammare besluta.

Herr Fahlbeck: I anledning af den siste talarens yttrande skall jag bedja få nämna, att min mening alls icke var att förolämpa någon, men man må aldrig förglömma, att hvardera kammaren för sig är ingenting. Därför, hvad man här gör och låter, sker ofta nog helt naturligt med tanke på de resultat, hvartill man kommer i Andra Kammaren. Det var detta, som föranledde mitt yttrande, och häruti ligger intet förolämpande. Det nämndes vidare, att i detta under diskussionen berörda fall ingen hänsyn tagits till ett sannolikt beslut i medkammaren, men, trots hvad som sålunda blifvit sagdt, har jag min tro för mig i denna sak.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattas i den af herr Säve m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Säve begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den af herr Säve m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 30.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 12 och 13 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 71 regeringsformen och § 65 riksdagsordningen, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 12 och 13 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 139, i anledning af väckt motion om beviljande af medel till ersättning åt trupper, som inkallats för förstärkande af Stockholms garnison under en del af maj månad 1905, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 12 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 72, i anledning af väckt motion angående revision af konkurslagen m. m.

*Ifrågasatt
revision af
konkurslagen
m. m.*

Lagutskottet hade till behandling förehått en inom Andra Kamraren af herr *C. J. F. Ljunggren* väckt motion, n:o 53, hvari föreslagits, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa omarbetning af konkurslagen och därmed i samband stående lagrum äfvensom låta utreda lämpligheten af införandet i den svenska lagstifningen af rättsinstitutet »ackordsförhandling utan konkurs», samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill den sålunda verkställda omarbetningen och utredningen kunde gifva anledning.

Utskottet hade på andragna skäl hemställt, »att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under ompröfning, *dels* huru-

*Ifrågasatt
revision af
konkurslagen
m. m.
(Forts.)*

vida icke ändringar böra ske i gällande konkursbestämmelser i syfte att insolvent person må kunna tidigare än nu kan ske försättas i konkurs, att s. k. fattigkonkurser må undvikas, att konkursutredningen må förkortas och att en lämpligare konkursförvaltning må äga rum, *dels ock* huruvida icke stadganden om s. k. ackordsförhandling utan konkurs böra införlifvas med vår rätt, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill utredningen må anses gifva anledning.»

Herr Törneblad: Jag har så många gånger haft tillfälle att i kammaren yttra mig i fråga om aflåtande af skrivelser till Kungl. Maj:t, att kammaren nogsamman känner, att jag icke hör till dem, som gärna äro med om aflåtande af dylika. Det kan ju också hända, att den mängd af skrivelser, Riksdagen på senare tid funnit lämpligt att aflåta, har haft vissa konsekvenser. I ett storpolitiskt tal berördes för en stund sedan den brist på initiativ, som regeringen skulle hafva visat, och jag har redan förut sagt, att det är alldeles påtagligt, att om Riksdagen tager för mycket i sin hand i afseende å förändringar och organisationer, kommer det att hafva den följden med sig, och möjligt är, att detta redan inträffat. För öfrigt äro, för att begagna en bild, som samme ärade talare hade, skrivelserna, när de utgå från Riksdagen, »förhoppningarnas sköna land», under det sedermera, då hvarje skriftelse vederbörligen utredd återkommer, understundom detta förhoppningarnes sköna, varma land förvandlats till den kalla verklighetens ödemark. Men jag vill nu icke taga den högre flykten i detta fall, utan säga, att jag förstår mycket väl, att en revision af konkurslagen kan vara behöflig, särskildt därför, att den antogs på sådant sätt, att redan det gaf anledning till förmodan om efterföljande partiella reformer. Reformförsök hafva förekommit en och annan gång, men, såsom reservanten visar, torde dessa försök icke alltid hafva varit synnerligen lyckliga. Nu är frågan: skola vi verkligen aflåta en skriftelse såsom utskottet föreslagit? Jag tror det knappast, ty om man skall aflåta en skriftelse, bör den vara fullständigt genomtänkt och fullständigt utredd, och jag är icke alls öfvertygad, att utskottets motivering i dessa båda afseenden håller streck. Det säges af utskottet bland annat på sid. 12: »här förefinnes enligt utskottets uppfattning en stor svaghet, hvilken nära sammanhänger med den för närvarande gällande obligationsrättens ofullkomliga beskaffenhet.» Detta tror jag är fullkomligt riktigt, och utskottet erinrar vidare om att »först då en i förhållande till det modärna affärslivets utveckling fullt passande lagstiftning tillkommit inom obligationsrätten, skola enligt utskottets förmenande de brister afhjälpas, hvilka aldrig med en än så god konkurslagstiftning kunna undanröjas.» Detta tror jag är alldeles rätt, men huru mycket än jag funnit ofullkomligheter i konkurslagen, hyser jag icke förhoppning om, att i afseende å landets kreditväsende en enkel revision af konkurslagen skall medföra afgörande verkan, ehuru den visserligen också kan hafva sin verkan, det erkänner jag. Vidare har utskottet

i klämman uppräknat åtskilliga afseenden, i hvilka konkurslagen skulle reformeras. Jag tror icke denna utskottets hemställan är fullt försiktig, oaktadt man måste hålla utskottet räknig för, att den icke hållits alltför allmän. Jag vill äfven påpeka hvad här står på sidan 15 om att »frågans vikt har emellertid föranledt utskottet att ifrågasätta begäran hos Kungl. Maj:t om en utredning, i syfte att nödig sakkunskap i och kontroll öfver konkursförvaltningen må om möjligt kunna åvägbringas». Ja, nog är Kungl. Maj:t mäktig, och Kungl. Maj:t har betydande krafter till sin disposition, i synnerhet om han får anlita kommittéer, men jag är icke alldeles säker på, att Kungl. Maj:t i detta fall skall vara i stånd att uppfylla hvad utskottet hoppas kan åstadkommas, så mycket mer som Kungl. Maj:t har i lagstiftningsväg så mycket att sörja för redan nu, att jag icke säkert tror, att de betydande krafterna kunna för ögonblicket vara att taga i anspråk för revision äfven af konkurslagen. Det är ganska betydande, ganska omfattande lagändringsarbeten, som föreligga, och med hvilka lagberedningen är sysselsatt. Jag tror icke, att åtminstone under nuvarande förhållanden mer arbete kan anförtros åt lagberedningen, och är icke säker på, att arbetet kan få tillräcklig effektivitet, för att man skall få till stånd ett verkligt godt förslag, ett förslag, som Riksdagen också skulle kunna antaga.

Hvad beträffar tvångsackordsinstitutionen, så vill jag erinra, att, om jag icke missminner mig, vid frågans föregående behandling lagutskottet enhälligt afstyrkt en skrifvelse om införande af denna institution, och tiderna hafva sedan dess icke så förändrats, att särskildt skäl kan anses föreligga för frågans upptagande nu till allvarlig pröfning. Att detta institut med ackordsförfarande utan konkurs har åtskilliga fördelar, medgifver jag mycket gärna, men det finnes också mycket att omarbeta, innan det införes i vår konkurslagstiftning. Jag vill icke upptaga herrarnes tid med att framställa det, ty de, som äro någorlunda inne i saken, veta, huru därmed förhåller sig. Men såsom bevis på hvad jag sagt, vill jag endast citera hvad utskottet anför på sid. 16: »Såsom ett föregående lagutskott erinrat, torde det ingalunda vara en lättlost uppgift att införlifva institutet med vår rätt. Det gäller å ena sidan att förnöja den fordran på en rätt vidsträckt frihet och obundenhet vid förhandlingens anordnande, utan hvilken de med institutet afsedda fördelar icke torde kunna uppnås, och å den andra sidan att tillgodose det oeftergifliga krafvet därå, att borgenärernas rättssäkerhet ej får sättas i fara.» Ja, det är nog fullkomligt riktigt, och jag erinrar mig därvid den gamla anekdoten om huru en högt uppsatt person skulle stiga i en båt; olyckligtvis hade han ena foten i båten och den andra i land, och följden därpå kunna herrarna lätt föreställa sig. Utskottet säger också efteråt: »Om man emellertid med öfvervinnande af de svårigheter, som förvisso möta, skulle lyckas gifva denna lagstiftningsfråga en från båda nämnda synpunkter tillfredsställande lösning, vore utan tvifvel därmed ej så litet vunnet.» Ja, det är fullkomligt riktigt;

*Ifrågasatt
revision af
konkurslagen
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
revision af
konkurslagen
m. m.
(Forts.)*

hoppet är det sista, som öfvergifver människan, och så länge man andas, lika länge randas förhoppningarna. Vidare förhåller sig på samma sätt med hvad som står i klämman om »att konkursutredningen må förkortas och att en lämpligare konkursförvaltning må äga rum.» Mycket bra! Mätte det blott kunna förverkligas.

Då jag jämför och sammanställer med utskottets förslag hvad reservanten påyrkar, förefaller mig det senare hafva högst betydande fördelar. Jag vill icke tillåta mig att yttra någon vidare kritik, som i alla fall icke träffar reservantens förslag, oaktadt äfven här endast en utredning är ifrågasatt, men slutar med att yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Trygger: Jag har icke kunnat biträda utskottets förslag om en partiell reform af konkurslagen; däremot har jag i min reservation tillstyrkt en fullständig revision. Men denna revision måste, såsom framgår af den motivering jag bifogat mitt förslag, enligt min mening vara synnerligen genomgripande för att verkligen fylla sin uppgift. Meningen med en konkurslag är otvivelaktigt den, att, när gäldenären är insolvent, han skall sättas i konkurs och tillgångarna fördelas, så långt de räcka, pro rate parte mellan alla borgenärer, i den mån de icke hafva förmånsrätt. Men felet med nuvarande konkurslag är just det, att en insolvent gäldenär icke kommer i tid i konkurs, och följaktligen finnas få tillgångar, när konkursen börjar, hvarjämte förvaltningen är så ordnad, att tillgångarna äro väsentligen förminskade, då konkursen slutas. Sålunda fyller icke konkursförfarandet den uppgift det har, utan är snarare ett medel för den enskilde borgenären att tvinga sig till betalning på de öfriga borgenärernas bekostnad. Därigenom motverkar konkursen rent af sitt eget ändamål. Jag vill i detta sammanhang blott erinra om att lagens bestämmelser äro sådana, att om en borgenär yrkar en gäldenärs sättande i konkurs och därvid tydligt ådagalägger, att gäldenärens ekonomiska ställning är fullständigt undergräfd, kan gäldenären likväl undvika konkursen genom att betala borgenären. Är detta ett rimligt stadgande i en konkurslag? Emellertid, trots det att jag hyser den uppfattning jag gjort gällande i min reservation, inskränker jag mig till att yrka afslag på utskottets hemställan, då jag icke vill ifrågasätta, att kammaren skulle förena sig med mig om hvad jag i min reservation yttrat, ty mitt yrkande om fullständig revision är af betydelse endast i samband med motiveringen, och då jag icke i utskottet vunnit majoritet för denna, vore det bra mycket begärdt, om jag ifrågasatte, att kammaren här skulle taga denna motivering utan närmare granskning. Jag hoppas, att frågan återkommer, och att något förslag i den riktning, hvori min reservation går, en dag skall antagas. Jag tillåter mig yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Andersson, Axel Gustaf: De af herrarna, som haft tillfälle att närmare sätta sig in i den föreliggande motionen och

som äfven känna till, huru de där berörda förhållandena te sig i praktiken, hafva antagligen i likhet med mig haft en känsla af att de i motionen framhållna olägenheterna härleda sig mindre från bristfälligheter i konkurslagen än från bristande kännedom om konkurslagens bestämmelser, från uraktlåten tillämpning af desamma eller från svårigheten att alltid finna för konkursutredningar lämpliga personer. Med en ny lag skapas dock icke kännedom om lagen, och ännu mindre skapas därmed dugliga personer.

Det kan ju emellertid icke förnekas, att motionen innehåller åtskilligt, som är värdt att beaktas, och äfven att åtskilliga brister i konkurslagen finnas, som icke beröras i motionen. Det kunde då tyckas, att det hade varit lämpligast att afstyrka motionen och afvakta ett nytt uppslag med bättre motivering. Men lagutskottet är, såsom herrarna veta, ett mycket vänligt utskott. En talare i denna kammare liknade för något år sedan utskottet vid en barnavårdsnämnd, som med beskyddande blickar såg på de späda motionsplantorna.

Så skulle då också något göras af denna motion. Frågan var då, om man, följande lagutskottets ärade ordförande, skulle med användande äfven af något importeradt extrakt söka att riktigt bättra upp barnet och göra det lämpligt till utställningsföremål, eller om man endast skulle göra så mycket, att det med knapp nöd hölles vid lif. Lagutskottet valde det senare alternativet och utplockade så ur motionen och omhuldade särskildt några vissa mer eller mindre användbara punkter.

Det synes mig emellertid, som skulle lagutskottets ordförande gått något för långt, då han i sin motivering till reservationen förutsatt, att man skulle åt domstolen öfverlämna, utan några vissa regler, att pröfva gäldenärens insolvens, och då han tänkt sig, att domstolen skulle fortsätta med undersökningen i detta afseende, äfven om faktiskt icke vidare någon ansökning föreläge, sedan sökanden fått betaldt för sin fordran. Men han har i motiveringen framhållit åtskilliga brister i konkurslagen och påyrkat åtskilliga ändringar, som enligt min tanke äro af större vikt än de af motionären åsyftade. Han har i sådant afseende berört reglerna om återgång af aftal, vissa sakrättsägares ställning i konkursen, stadgandena angående konkursens inflytande på utsökningsmål mot gäldenären, borgenärseiden som behofvet af särskilda stadganden angående juridiska personers konkurs o. s. v.

Beträffande särskildt frågan om ackordsförhandling utan konkurs, ställer jag mig till den mycket tviflande. Jag befarar, att genom sådan förhandling oftast den i alla fall oundvikliga konkursen endast skulle fördröjas, hvarigenom tidsutdräkt och kostnader skulle vållas.

Skall nu ett skrifvelseförslag antagas, skulle jag således hellre än till utskottets förslag sluta mig till reservationens kläm, ehuru jag, som sagdt, måste taga afstånd från en del af dess motivering;

*Ifrågasatt
revision af
konkurslagen
m. m.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
revision af
konkurslagen
m. m.
(Forts.)*

men jag vill i stället inskränka mig till att yrka afslag å motionen och utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr tal-
mannen, att beträffande föreliggande utlåtande annat yrkande ej fram-
ställets, än att utskottets hemställan skulle afslås.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets
hemställan samt vidare på afslag därå, och förklarades den senare
propositionen vara med ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 12 och 13 i denna
månad bordlagda memorial n:o 73, i anledning af kamrarnas skilj-
aktiga beslut angående lagutskottets utlåtande n:o 64, öfver dels
Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i
rätten att erhålla ägostyckning, dels ock tvenne i anledning af samma
proposition väckta motioner, biföll kammaren hvad utskottet i detta
memorial hemställt.

Föredrogs å nyo andra särskilda utskottets den 12 och 13 inne-
varande maj bordlagda utlåtande, n:o 10, i anledning af dels Kungl.
Maj:ts proposition n:o 102 med förslag till förordning angående för-
säljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka, dels ock
inom Riksdagen i ämnet väckta motioner.

I en till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, n:o 102
af den 31 mars 1905, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af pro-
positionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden
för samma dag, föreslagit Riksdagen att antaga ett propositionen vid-
fogadt förslag till förordning angående försäljning af tillagade, alkohol-
fria drycker samt svagdricka.

Inom Andra Kammaren hade i anledning af berörda proposition
väckts två till behandling af utskottet öfverlämnade motioner, näm-
ligen n:o 294 af herr *A. Thylander m. fl.*, om tillägg till 6 § i
Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående försäljning af tillagade,
alkoholfria drycker samt svagdricka, och n:o 297 af herr *G. W.
Roos*, om ändring af 5 och 6 §§ i samma författningsförslag.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande hemställt,

1:o) att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande
förslag till förordning angående försäljning af tillagade, alkoholfria
drycker samt svagdricka icke kunnat i oförändradt skick bifallas, måtte
— i anledning dels af berörda förslag, dels ock af den inom Andra Kam-
maren af herr *G. W. Roos* väckta motionen n:o 297 — antaga för-

fattningsförslag i nu förevarande ämne af den lydelse utlåtandet utvisade; samt

2:o) att den inom samma kammare af herr *A. Thylander m. fl.* afgifna motionen n:o 294 icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid utlåtandets föredragning begärdes ordet af

Friherre Lagerbring, som yttrade: I afseende å föredragningssättet tillåter jag mig föreslå:

att hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt i punkterna 1 och 2 må företagas till behandling först efter det utskottets förslag till förordning angående försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka blifvit genomgånet;

att detta författningsförslag föredrages paragrafvis med rubriken sist;

att af förslagens text ej må behöfva uppläsas andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begäres;

att föredragning börjar med 1 §, vid hvilken öfverläggningen må omfatta förslaget i dess helhet;

att, för den händelse förslaget kommer att i vissa delar återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i afseende å de delar, som blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att, i afseende å nummerbeteckning af paragrafer och moment, utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas af kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkterna 1 och 2.

Utskottets förslag till förordning angående försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka.

Författningsförslag ang. försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka.

1 §.

Denna paragraf lydde enligt

Kungl. Maj:ts förslag:

Utskottets förslag:

»1. Försäljning af tillagade, alkoholfria drycker, som ej sker till förtäring på stället, vare, med de inskränkningar, som nedan äro stadgade, tillåten under samma villkor, som för idkande af handel i allmänhet äro gällande.

»1. Försäljning af tillagade, alkoholfria drycker, som ej sker till förtäring på stället, vare med de inskränkningar, som nedan äro stadgade, tillåten under samma villkor, som för idkande af handel i allmänhet äro gällande.

*Författnings-
förslag ang.
försäljning
af tillagade,
alkoholfria
drycker samt
svagdricka.
(Forts.)*

Hvad sålunda är stadgadt gälle ock försäljning af svagdricka, då denna ej sker till förtäring på stället.

Försäljning af hembryggt svagdricka är förbjuden.

2. Med svagdricka förstås i denna förordning hvarje maldryck, som enligt Kungl. förordningen angående tillverkning och beskattning af maldrycker är att hänföra till svagdricka.»

Hvad sålunda är stadgadt gälle ock försäljning af svagdricka, då denna ej sker till förtäring på stället.

2. Med svagdricka förstås i denna förordning hvarje maldryck, som enligt Kungl. förordningen angående tillverkning och beskattning af maldrycker är att hänföra till svagdricka, *äfvensom alkoholfria maldrycker.*»

Vid föreliggande paragrafs 1 mom. hade reservation afgifvits af herrar *Cedercrantz* och *Roos*, hvilka ansett, att Kungl. Maj:ts förslag i detta mom. bort oförändradt tillstyrkas.

Herr *Cedercrantz*: Den kungl. propositionen innehåller i 1 mom. af 1 § en punkt, som icke förekommer i utskottets utlåtande och hvilken punkt lyder så: »Försäljning af hembryggt svagdricka är förbjuden». Detta har utskottet i sitt förslag uteslutit och utskottet har i sin motivering själf omtalat af hvilken anledning detta skett. Utskottet säger, att enligt det allmänna föreställningssättet är svagdricka numera icke hänförligt till rusdrycker. Det är redan genom författningen sörjdt för sättet angående dess försäljning å försäljningsställen, men man vill icke gå längre. Man vill icke förhindra en tillfällig försäljning under hand, om jag så får säga, af hembryggt svagdricka. Utskottet har bland annat tänkt på dem, som äro ute och fara på vägar och stigar och äro törstiga och varma samt längta efter en uppfriskande dryck. De anlända till en stuga och påträffa där en välvillig gumma, som serverar dem en mugg hembryggt svagdricka. Om de nu äro i den goda ekonomiska ställning att de kunna bestå sig en sådan extravagans, vilja de naturligtvis gärna *betala* svagdrickat, men då har denna gumma gjort sig skyldig till utskänkning och brutit mot lagens bestämmelser. Detta tycker utskottet är att gå för långt och därför har man uteslutit de ord ur den kungl. propositionen, hvilka jag nyss citerade, och dermed anser utskottet allting vara väl beställt.

Jag vill till en början ej inlåta mig på bedömande af huruvida utskottets syfte är godt, men jag har mina starka tvifvelsmål, om utskottet verkligen nått sitt syfte genom denna redaktionsförändring. Ty hvad blifver följden af att denna bestämmelse utgår ur det kungl. förslaget? Vid första påseendet skulle man vara böjd för att antaga, att genom denna förändring en sådan försäljning af hembryggt svagdricka skulle falla under de allmänna bestämmelserna, d. v. s. att man skall göra anmälan och få bevis därom. Men så är icke fallet,

ty i 7 § 3 mom. står en bestämmelse om att hembryggt svagdricka ej må finnas på försäljningsstället, d. v. s. försäljningsställe, hvilket anmälts för den försäljning beviset afser. Sålunda kan man icke få rättighet att sälja hembryggt svagdricka genom en sådan anmälan, som lagen eljest förutsätter för rättighet att idka försäljning af en sådan dryck som denna. Å andra sidan är det alldeles tydligt, att gumman verkligen gjort sig skyldig till utskänkning af den mugg svagdricka, för hvilken hon tagit betaldt, och då kommer man till 10 § af Kungl. Maj:ts förslag, hvilken säger: »Den, som utan att hafva undfått bevis, att anmälan behörigen skett, där sådan är föreskrifven, eller utan tillstånd, där sådant erfordras, utskänker tilllagade, alkoholfria drycker eller svagdricka, böte från och med 5 till och med 50 kronor.» Det kan icke hjälpas: om en sådan sak beifras, måste den också bedömas efter denna paragraf, och således kan jag icke finna, att någon ändring i sak har skett genom den förändring utskottet gjort genom omformulering af 1 §. Jo, det är verkligen en förändring i sak också, men den går alldeles *emot* hvad utskottet tänkt sig. Där finnes nämligen i det kungl. förslaget uti 10 § 3 mom. en bestämmelse, enligt hvilken försäljning af hembryggt svagdricka skall beläggas med böter från 5 till och med 30 kronor. En konsekvens af förändringen i 1 § är, att 10 § mom. 3 måste ändras och således i stället för att gumman, som sålde svagdricka, skulle straffas med böter från 5 till 30 kronor, skall hon, om utskottets förslag blir lag, straffas med böter från 5 till 50 kronor, d. v. s. hon får det sämre. Utskottet har åsyftat, att hon skulle gå fri, men resultatet blir, att hon blir fast och får högre straff, och någon annan skillnad i sak kan jag icke finna hafva skett genom denna förändring. Men jag tror, att ändringsförslaget är olyckligt afven i formellt afseende. När nu en gång detta kategoriska förbud förekommer i Kungl. Maj:ts förslag och Riksdagen tager bort det stycket, kan lätt den, som ej trängt närmare in uti författningens anda och ordalag, föreställa sig, att detta åsyftar, att hembryggt svagdricka skall bli fritt, och en och annan, kanske många, låta narra sig däraf att bedrifva en sådan handel, som slutar med att de blifva fast och få böta.

Det var också fråga om, huruvida syftet med förändringen är godt, och jag sade, att jag tviflade därpå. Jag tror, att det har sina ganska betänkliga sidor. Det är väl bekant, hvilka långa öfverläggningar och funderingar, som föregått detta lagförslag, därvid man önskat ordna handeln med de svagare maltdryckerna på ett annat sätt än förut varit fallet, men svårigheten har alltjämt varit kontrollen, hvilken ställt sig så utomordentligt svår. Nu har genom förordningen den 17 juni 1903 angående tillverkning och beskattning af maltdrycker den saken blifvit ordnad, och sedan har det varit lättare att ordna försäljningen af de svagare maltdryckerna i enlighet med de önskingar, som gjort sig gällande. Denna förordning är som bekant mycket sträng i fråga om kontrollen af svag-

Författningsförslag ang. försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka.
(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
försäljning
af tillagade,
alkoholfria
drycker samt
svagdricka.
(Forts.)*

dricka. Bland annat får svagdricka icke försäljas annat än i slutna kärl, som äro märkta med bryggeriets namn och ordet svagdricka. Det förefaller mig, som det resultat, hvartill utskottet vill komma, skulle vända upp och ned på den kontroll, som nu åstadkommes genom den där tillverkningsbestämmelsen. Man kan tänka sig, huru utomordentligt svårt det måste blifva att öfvervaka i alla stugor beskaffenheten af det svagdricka, som utskänkes. Det blir icke blott svårt, utan rent af en absolut omöjlighet. Jag skall icke uppehålla mig med att tala om de oordningar och oegentligheter, som kunna blifva följden af omöjligheten att uppehålla nödig kontroll. Ölkrogar kunna uppstå i hvarenda stuga på landsbygden och bevakningen räcker icke till att förekomma sådant. Man vet icke alls, hvilka eller huru många de stugor äro, där en mera tillfällig servering försiggår, och man vet icke af hvad beskaffenhet det svagdricka är, som där serveras. Detta angående syftet med utskottets ändring, men, som sagdt, enligt min åsikt har detta syfte icke nåtts, och jag anser det vara en fördel, att så är fallet. Jag anser den förändring utskottet föreslår, vare sig man ser den från reell eller formell synpunkt, vara en försämring af det kungl. förslaget, och som jag reserverat mig mot utskottets utlåtande i denna punkt, ber jag att få yrka afslag å utskottets framställning i detta moment och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Friherre Lagerbring: Jag tror, att den föregående talaren väsentligt öfverdrifvit betydelsen af denna bestämmelse, vare sig den nu kommer att stå kvar enligt Kungl. Maj:ts förslag eller tagas bort i öfverensstämmelse med utskottets förslag. Det har redan förut talats om hur lätt det är att i fantasien framkalla en hop bilder och föreställningar om hur det kommer att se ut i verkligheten, om den eller den bestämmelsen antages. Man fick nu höra förutsägas, att det skulle uppstå ölkrogar i hvar stuga, att man där icke skulle kunna kontrollera svagdrickstillverkningen, utan att det skulle blifva rusdrycker, som serverades, och att på den grund vi skulle få oordnade förhållanden landet rundt. Det lär dock vara omöjligt att uppställa bevis för att det verkliga förhållandet skall blifva öfverensstämmande med dessa bilder, som jag för min del måste beteckna som fantasibilder.

Orsaken till, att ifrågavarande bestämmelse inkommit i lagförslaget, är naturligtvis, att det står i tillverkningslagen: »Hembrygd af maldrycker för eget behof, men ej till afsalu, må, utan hinder af föreskrifterna i denna förordning, företagas af enhvar, som icke idkar värdshusrörelse eller handel med maldrycker eller tillverkning af sådana drycker till afsalu». Det är helt naturligt, att den bestämmelsen skall finnas i tillverkningslagen. Annars skulle den kontroll å svagdricka, som utöfas i bryggerierna, blifva betydelselös. Då kunde det tillverkas hvad slags svagdricka som helst i hemmen och detta sedan levereras till ett försäljningsställe och där afyttras

till allmänheten. Min uppfattning är också, att såväl tillverkningslagens som försäljningslagens bestämmelser syfta på yrkesmässig tillverkning och försäljning af svagdricka. Däremot kan jag icke föreställa mig, att det varit lagens mening, att den skall nå in på privatlivets område så långt, att t. ex., om en privatperson får ett tillfälligt besök af turister eller sportsmän eller dylika, som i våra dagar rätt ofta fara landet rundt, och af dem blir ombedd att servera en måltid med någon dryck, denne privatperson då icke skulle få till dem utlämna ett glas svagdricka af egen tillverkning och möjligtvis därför uppbära ett par öre mera vid betalningen, än om en sådan dryck ej utlämnats. Skulle en turist i slikt fall få svaret: jag har ej rättighet att sälja svagdricka, skulle han säkerligen blifva ytterst förvånad. Man kan ej tänka sig ens, att ifrågavarande personer skulle hafva reda på denna bestämmelsen. Det är säkert åtskilliga muggar svagdricka, som i allt fall komme att serveras åt förbifarande.

Man kan säga: hvarför skall denna bestämmelse då tagas bort från lagen? Det är därför, att jag tror det ändå vore riktigt, om man på något sätt betonade, att dessa bestämmelser såväl i försäljningslagen som i tillverkningslagen syfta just på yrkesmässig handtering. Det står i 7 § i försäljningslagen, såsom redan blifvit framhållet, »att på försäljningsstället ej må finnas hembryggt svagdricka.» Det är ju således endast vid nämnda ort af tillfällig försäljning, som hembryggt svagdricka skulle komma att utlämnas. Man har sagt, att detta vore utskänkning. Ja, är det verkligen utskänkning efter vanligt begrepp att tillfälligtvis lämna ut svagdricka och få något betaldt för det? Man menar väl vanligen med utskänkning en ordnad servering, som äger rum på grund af särskild rättighet, och icke någonting så tillfälligt, som här nu omtalats. Men om det står i lagen: »Försäljning af hembryggt svagdricka är förbjuden» och således belagd med straff, kan naturligtvis hända, att en ovänligt stämd granne för länsmannen anmäler en sådan tillfällig servering, och att denne åtalar. Jag vet ej, hur en domstol skulle döma, men det skulle ju kunna inträffa, att det ådömdes ansvar för olaga utskänkning. Jag finner emellertid detta orimligt.

Den förra talaren sade, att straffet skulle blifva större efter utskottets förslag. I det kungl. förslaget finnes nämligen bestämmelse om 5—30 kronors böter, men enligt utskottets förslag skulle böteslatituden vara 5—50 kronor. Men det är väl ändå så, att domstolen, om den verkligen skulle uti ifrågavarande fall ådöma ansvar för olaga utskänkning, dock skulle efter hvilkendera latituden som helst taga det lägsta beloppet 5 kronor för en första förseelse, och att en person skulle upprepa sin öfverträdelse, sedan han en gång fått böta för att han serverat en mugg svagdricka för ett par öre, är ej sannolikt.

Min uppfattning är, att man bör betona, att lagen gäller den yrkesmässiga tillverkningen och försäljningen, och att den skall skrivas så, att en enskild person icke råkar ut för att blifva åtalad för någonting, som icke är ett brott. Ty det är icke ett brott att

Författningsförslag ang. försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka.
(Forts.)

*Författnings-
förslag ang.
försäljning
af tillagade,
alkoholfria
drycker samt
svagdricka.
(Forts.)*

till en förbifarande person lämna ut en dryck, som Riksdagen förklarar ej vara rusdryck. Det skulle sannerligen vara beklagligt, om lagstiftningen skulle blifva så minutiös. Detta nu i fråga om 1 mom. Med afseende å det yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Hvad 2 mom. beträffar måste jag yrka ändring med anledning af denna kammares beslut häromdagen, att alkoholfria maltdrycker skulle hänföras till öl. Andra Kammaren fattade visserligen ett annat beslut, i det den följde utskottet, men i ett sammanjämningsförslag, som justerats i utskottet i dag, har Andra Kammaren inbjudits att biträda Första Kammarens beslut. Då det således nog blir Riksdagens beslut, att alkoholfria maltdrycker skola falla under en annan förordning, anser jag mig, fastän sammanjämningsförslaget ju rätteligen borde vara afgjort före detta förslag, men ej kunnat blifva färdigt så tidigt, att detta varit möjligt, berättigad yrka, att orden »äfvensom alkoholfria maltdrycker» måtte utgå.

Herr statsrådet Meyer: Jag kan naturligtvis icke annat än gifva den föregående talaren fullkomligt rätt däruti, att det är komplett orimligt att göra det till en straffbar handling, om en gumma skulle sälja ett glas hembryggt svagdricka till någon vägfärdig. Men jag kan icke tro, att man afhjälper denna olägenhet genom att taga bort det förbud, som föreslås i den kungl. propositionen i detta fall, därför att, som en föregående talare nyss påpekat, förbudet redan finnes intaget i tillverkningslagen. Där står nämligen i 1 § 2 punkten: »Hembryggt af maltdrycker för eget behof men ej till afsalu må utan hinder af föreskrifterna i denna förordning företagas eller användas» etc. Nu sade den föregående talaren visserligen, att denna bestämmelse i tillverkningsförordningen får äfven tolkas så, att detta afser yrkesmässig försäljning af maltdrycker, men *det* står där icke, och det vill synas mig, som i båda fallen man måste befara, att det uppstår en tvetydighet, om i det nu föreliggande förslaget man stryker förbudet, då det i allt fall står kvar i tillverkningsförordningen. Jag medgifver gärna, att den påpekade olägenheten, som af förbudet kan följa, bör afhjälpas, men det kan ju lätt ske till ett annat år därigenom att man gör något litet tillägg, hvarigenom sådan försäljning af svagdricka, som utskottet afsett att göra fri, också göres fri.

Jag kan därför icke finna annat än att det skulle vara riktigt, om Riksdagen i år ville antaga det kungl. förslaget, men icke utskottets.

Grefve Wachtmeister, Axel: Herr finansministern och herr Cedererantz hafva gifvit så goda skäl för deras yrkanden om afslag å utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts förslag, att jag kan inskränka mig till att nu framställa samma yrkande, eller yrkande om afslag på utskottets och bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Friherre Lagerbring: Blott ett par ord med anledning af herr finansministerns yttrande, att det står i tillverkningslagen förbjudet att tillverka hembryggt svagdricka till afsalu. Ja, det är ju alldeles riktigt. Det står så i den lagen, och jag erkände ju det, när jag nyss hade ordet, men jag hemställer till herr statsrådet såväl som till kammarens ledamöter, om man kan säga, att den person tillverkat svagdricka till afsalu, som bryggt svagdricka för sitt enskilda behof, men kanske genom en ren slump kommit att lämna ut däraf till en förbifarande person ett glas. Den personen har väl ej tillverkat svagdricka *till* afsalu. Det ligger i orden »Hembrygd — — till afsalu» en antydning, att det skall vara en tillverkning, som är afsedd att säljas, och icke en tillverkning, som är afsedd för eget behof, men rent tillfälligt kommit att användas på det sätt, som här blifvit antydt.

*Författnings-
förslag ang.
försäljning
af tillagade,
alkoholfria
drycker samt
svagdricka.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, med anledning af de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner komme att göras särskildt beträffande hvarje moment i nu föreliggande paragraf. Därefter yttrade herr talmannen, att i afseende å första momentet yrkats, dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna motsvarande moment af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Vidare yttrade herr talmannen, att beträffande andra momentet af förevarande paragraf allenast yrkats, att detsamma skulle godkännas med den ändring, att orden »äfvensom alkoholfria maldrycker» uteslötes.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande af utskottets förslag samt vidare på bifall till nyssnämnda yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Öfriga delar af förslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställanden i punkterna 1 och 2.

Förklarades besvarade genom kammarens förenämnda, vid utlåtandets föredragning fattade beslut.

På framställning af herr talmannen beslöts, att behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 2,38 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
